

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
FINANŠU UN GRĀMATVEDĪBAS NODAĻA

UZŅĒMUMA FINANŠU RISKU APDROŠINĀŠANAS
IESPĒJAS LATVIJĀ

Company's Financial risk insurance opportunities in Latvia

BAKALAURA DARBS

Profesionālā bakalaura studiju programma

Finanšu menedžmenta apakšprogramma

Autors: **Raimonda Švarca**

Studenta apliecības Nr.: rs14018

Darba vadītājs: Lekt. Līga Leitāne

RĪGA (2020)

Anotācija

Bakalaura darba mērķis ir analizējot apdrošināšanas un finanšu risku būtību, sniegt priekšlikumus SIA "A" finanšu risku apdrošināšanai.

Darbā sniegts vispārējs ieskats par apdrošināšanu, noskaidrojot apdrošināšanas būtību, funkcijas un veidus, kā arī analizētas finanšu riska apdrošināšanas tendences Latvijā. Darbā minētas tās apdrošināšanas sabiedrības, kas nodarbojas ar finanšu risku apdrošināšanu. Lai varētu analizēt uzņēmuma finanšu risku apdrošināšanas iespējas, darbā pietiekami plaši apskatīti finanšu riski, to vadība un riska samazināšanas metodes.

Finanšu riska apdrošināšanas mērķis ir segt noteikta riska radītos finansiālos zaudējumus. Tādēļ apdrošināšana ir apdrošinājuma ņēmēja vai apdrošinātā iespējamā zaudējamā riska nodošanas apdrošinātājam.

Kopumā finansiālo risku apdrošināšana procentuāli no kopējiem apdrošināšanas piedāvājumiem 2019.gadā sastāda 15 %, kas liecina, ka šī joma mūsu valstī vēl tikai uzsākusi attīstību.

Autore darbā komercsabiedrībām iesaka apdrošināt lielos darījumus, kuri sasniedz gandrīz pašu kapitāla apmērus, bet par mazākiem finanšu darījumiem pašam veidot uzkrājumus iespējamo zaudējumu segšanai.

Annotation

Primary purpose of Bachelor is analyzing risk caused by insurance and financial aspects point –out the best suggestions of insurance of financial risk for SIA “A”.

There are given overall understanding about insurance, determining idea of insurance, functions and various kinds how to analyze insurance of financial risk tendencies in Latvia. In the work mentioned insurance companies which primary business is insurance of financial risk and given an example to make compare between insurance of financial risk and any other kind of no live insurance. For better analyze of possible ways of insurance of company financial risk in the work in a wider spectrum has been surveyed possibilities of financial risk, management and methods of risk decrease.

Main task of insurance of financial risk is to cover financial loses caused by determined risk factors. According to which insurance is handover of possible losable risk of insurant to insurer.

Statistics shows that insurance of financial risk in percentage of overall insurance environment in 2019 makes 15 %, which says that in Latvia this is still young form of business.

After deep analyzes author suggests to insure deals which reaches almost the size of companies fund amount. From point of author smaller financial deals should be insured by companies own reserves to cover possible loses.

Satura rādītājs

Ievads.....	5
1. APDROŠINĀŠANAS JĒDZIENS UN BŪTĪBA	8
1.1. Apdrošināšanas klasifikācija, nozīme.....	9
1.2. Apdrošināšanas veidi un to licencēšana	13
1.3. Risku apdrošināšana	16
2. FINANŠU RISKS UN TĀ SAISTĪBA AR UZŅĒMUMA FINANSIĀLO STĀVOKLI ..	18
2.1. Finanšu risks kā riska veids.....	21
2.2. Finanšu risku vadība un risku samazināšanas metodes	26
2.3. Finanšu riska apdrošināšana un finanšu risku novērtējums	34
3. SIA “A” VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS UN FINANŠU RISKU NOVĒRTĒJUMS	44
3.1. SIA “A” vispārējs raksturojums	44
3.2. SIA “A” finanšu riska novērtējums	44
4. SIA “A” FINANŠU RISKU APDROŠINĀŠANAS IESPĒJU NOVĒRTĒJUMS.....	53
4.1. Potenciālo apdrošinātāju novērtējums	56
4.2. SIA “A” finanšu risku apdrošināšanas analīze.....	58
Secinājumi un priekšlikumi	62
Izmantotā literatūra	64
Pielikumi	
1. pielikums. SIA “A” peļņas vai zaudējumu aprēķins (EUR)	

Ievads

Savlaicīga iespējamo risku noteikšana un to regulāra kontrole, veicot dažādus drošības pasākumus, tai skaitā risku apdrošināšanu, palīdz uzņēmumiem stabili attīstīties. Latvijā pēc neatkarības atgūšanas, īpaši esot Eiropas Savienībā, pamazām vien mainījies arī uzņēmēju attieksme pret darāmo — nācies pāriet no plānveida ekonomikas uz brīvu tirgu, pārvarētas krīzes un citas neveiksmes, pieaugusi konkurence.

Uzņēmējdarbības labākais dzinulis ierasti ir konkurence, kas mudina uzņēmējus domāt par nemitīgu attīstību un modernizāciju. Diemžēl šis stimuls līdzī nes dažādus uzņēmējdarbības riskus, kurus neievērot un necensties novērst būtu nepārdomāti.

Risku analīze un apzināšanās nepieciešama ne tikai lieliem uzņēmumiem, bet tā ir nodērīga gan vidējiem, gan maziem uzņēmumiem. Tā ļauj sagatavoties dažādiem nākotnes darījumiem un mazināt iespējamus zaudējumus, kas var iestāties jebkuru iemeslu dēļ.

Laikus pievēršot uzmanību riska vadībai, tiek veikts būtisks ieguldījums arī stabilā uzņēmuma izaugsmē un peļņā. Risks uzņēmuma vadības teorijā tiek formulēts kā nenoteikts nākotnes notikums, kas varētu ietekmēt organizācijas stratēģisko, darbības un finansiālo mērķu sasniegšanu. Tādēļ viens no nozīmīgākajiem uzdevumiem ir uzņēmumam draudošo risku apzināšana.

Lai veiksmīgi tiktu galā ar risku kontrolēšanu un vadīšanu, vispirms nepieciešams kvalitatīvi noteikt iespējamus riskus un veikt pasākumus risku samazināšanai. Šajos pasākumos, kas neizbēgami prasa laiku, vispirms jābūt ieinteresētai uzņēmumu vadībai. Taču svaigam un neatkarīgam skatam no malas iespējams piesaistīt arī profesionālus risku vadības konsultantus, ko piedāvā konsultantu un auditoru firmas.

Uzņēmumu, kurš ir komplicēts apdraud ļoti dažādi riski, no kuriem daļa atrodas uzņēmuma kontrolē, bet liela daļa ir ārējie riski, ko uzņēmums nevar tieši ietekmēt un novērst, tāpēc pat vienkārša un neliela uzņēmuma risku vide ir ļoti sarežģīta.

Risku analīze var norādīt vai vispār ir vērts nodarboties ar doto darbības veidu, jo var gadīties, ka peļņa, kura veidojas ikdienas darbībā patiesībā var tikt pilnībā pazaudēta iestājoties dažādiem riskiem, kuru iestāšanās varbūtība ir pietiekami reta.

Kopumā risku vadība ir ļoti plašs jautājums un tāpēc par bakalaura darba tēmu ir izvēlēta viena no riska sastāvdaļām - finanšu risks. Un kā iespējamais riska novēršanas paņēmieni – finanšu risku apdrošināšana. Neskatoties uz augstāk minēto problēmu aktualitāti, autorei nav izdevies atrast literatūrā izsmeļošu analīzi par finanšu risku apdrošināšanu uzņēmumā. Kā apdrošināšanas veids, finanšu risku apdrošināšana speciālajā literatūrā tikai pieminēta un informācija ir nepilnīga. Tomēr bakalaura darba mērķa sasniegšanai autore veikusi apdrošināšanas sabiedrību darbinieku uzklauššanu no viņu profesionālās pieredzes par finanšu risku apdrošināšanas iespējām.

Darba mērķis ir analizējot apdrošināšanas un finanšu risku būtību, sniegt priekšlikumus SIA "A" finanšu risku apdrošināšanai, kurš nodarbojas ar vairumtirdzniecību un kravu pārvadājumiem.

Izvirzītā darba mērķu īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus uzdevumus:

- 1) izpētīt apdrošināšanu, noskaidrojot apdrošināšanas būtību, funkcijas un veidus;
- 2) analizēt riska jēdzienu un veidus, detalizētāk pievērsties finanšu riskiem;
- 3) novērtēt finanšu risku apdrošināšanas iespējas SIA "A".
- 4) Izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus finanšu risku apdrošināšanai.

Darba izstrādes gaita izriet no izvirzītiem mērķiem un uzdevumiem. Darbu nepieciešams sākt ar vispārēju ieskatu par apdrošināšanas jautājumiem un risku iedalījumu, kas dos pamatu darba tālākajā gaitā detalizētāk pievērsties tieši finanšu riskiem, to apdrošināšanai un apdrošināšanas sabiedrībām, kas piedāvā finansiālo risku apdrošināšanu. Tādēļ darba pirmajā nodaļā tiks apskatīts apdrošināšanas jēdziens un būtība, lai būtu priekšstats par apdrošināšanu. Darbā tiks aplūkota ne tikai finanšu risku apdrošināšana, bet arī citi apdrošināšanas veidi, protams, lielāku uzmanību veltot finanšu risku apdrošināšanai.

Lai veiktu finanšu risku apdrošināšanu, nepieciešams noskaidrot finanšu risku būtību. Tādēļ darba otrajā nodaļā noskaidroti finanšu risku veidi un to samazināšanas metodes.

Kā viena no riska samazināšanas metodēm ir finanšu risku apdrošināšana, tādēļ darba trešajā nodaļā pētīta potenciālo apdrošinātāju novērtējums, kā arī veikts finanšu risku apdrošināšanas iespēju novērtējums SIA "A".

Darbā izmantota monogrāfiskā pētījuma, ekonomiskās analīzes, statistiskās analīzes un ekonomiski matemātiskās metodes.

Darba pētījuma periods 2018. - 2019. gads, jo apdrošināšanas sabiedrības, apdrošinot finanšu riskus, pieprasa jaunākos finanšu datus.

Darba tapšanā izmantota teorētiskā literatūra, LR likumdošanas akti, kas regulē Latvijas apdrošināšanas darbību, publikācijas presē, informācija no apdrošināšanas sabiedrību speciālistiem un interneta.

1. APDROŠINĀŠANAS JĒDZIENS UN BŪTĪBA

Latvijas Republikas likumdošanā [1] apdrošināšana tiek klasificēta kā darbība, ko veic apdrošinātājs saskaņā ar noslēgto apdrošināšanas līgumu, lai, aizsargājot apdrošinātā intereses, izmaksātu apdrošināšanas atlīdzību par apdrošināšanas līgumā paredzēto gadījumu.

Būtībā apdrošināšana ir uzņēmējdarbības veids pakalpojumu sfērā, kas realizē specifisku produktu, kurš izpaužas garantijas formā. Pircējs maksā, saņemot pretī drošību jeb iespēju novirzīt risku, bez tam iestājoties apdrošināšanas gadījumam, saņem finansiālu atlīdzību riska situācijas seku likvidācijai.

Apdrošināšanas sabiedrība ir Latvijas Republikā reģistrēta akciju sabiedrība vai Eiropas komercsabiedrība vai savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvā biedrība.

Apdrošināšanas sabiedrība drīkst uzsākt darbību un ir tiesīga sniegt pakalpojumus tikai pēc apdrošināšanas licences saņemšanas, kuru izsniedz uz nenoteiktu laiku saskaņā ar Latvijas Republikas Apdrošināšanas un pārapirošināšanas likumu ar komisijas noteikto kārtību un ir derīga dalībvalstīs, izmantojot tiesības dibināt filiāli vai, ja tiek ievērots pakalpojumu sniegšanas brīvības princips, sniedzot apdrošināšanas vai pārapirošināšanas pakalpojumus, neatverot filiāli. [2]

Personas, kuras ir tiesīgas dibināt apdrošināšanas sabiedrību ir noteiktas Apdrošināšanas un pārapirošināšanas likuma 29. pantā. Par apdrošināšanas sabiedrības akcionāru vai biedru un pārapirošināšanas sabiedrības akcionāru vai dalībnieku ir tiesīga būt:

1. fiziskā persona;
2. juridiskā persona, kuras finanšu pārskati tiek sagatavoti saskaņā ar starptautiskajiem grāmatvedības standartiem un starptautiskajiem finanšu pārskatu standartiem, revidēti saskaņā ar starptautiskajiem revīzijas standartiem un kuriem ir pievienots zvērināta revidenta ziņojums. Dalībvalstī reģistrētas juridiskās personas finanšu pārskati var būt sagatavoti saskaņā ar attiecīgajā dalībvalstī spēkā esošajiem grāmatvedības standartiem;
3. valsts vai pašvaldība.

Pārapirošināšana ir cedēto risku pieņemšana no apdrošināšanas komersanta, pārapirošināšanas komersanta vai privātā pensiju fonda. [3]

Latvijā pirmās privātās apdrošināšanas sabiedrības tika izveidotas 1991.gadā. Kopš tā laika apdrošināšanas tirgus ir ievērojami stabilizējies un izaudzis gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi, kļūstot klientiem daudz pievilcīgāks. Šobrīd Latvijas apdrošināšanas sabiedrības ir spējīgas uzņēmējiem un privātpersonām piedāvāt visplašāko, Eiropas standartiem atbilstošu apdrošināšanas pakalpojumu spektru. Latvijas izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis veicina tranzītpārvadājumu attīstību, tādēļ daudzi apdrošinātāji īpašu uzmanību velta tādu apdrošināšanas veidu izstrādei, kuri savienotu Eiropas apdrošināšanas tradīcijas ar uzņēmējdarbības un finanšu tirgus īpatnībām Latvijā.

Apdrošināt var tikai pret risku – pēkšņu un neparedzētu notikumu, nevis tādu, kura iestāšanās iespēja ir paredzama. Apdrošināšanas būtība nav segt paredzamus zaudējumus, kas rodas laika gaitā, piemēram, objekta dabīgo nodilumu. Par to konkrētāk tiks aprakstīts darba nākošajā nodaļā.

1.1. Apdrošināšanas klasifikācija, nozīme, funkcijas un uzraudzība

Apdrošināšana savā darbībā, balstās uz teorētiskām un empīriskām metodēm, kas izriet no pētījumiem tādās nozares, kā ekonomika, statistika, varbūtības teorija. Kad ir darīšana ar dažādām parādībām, kuru dēļ tiek organizēta apdrošināšanas aizsardzība, apdrošināšana spiesta vākt, grupēt, klasificēt, apkopt informāciju ar mērķi, lai izstrādātu optimālu, stratēģiski efektīvu darbību.

Apdrošināšana kā ekonomiska attiecību sistēma apņem dažādus apdrošināšanas atbildības subjektus un objektus, pēc juridiskām normām un likumiem. Lai sakārtotu ekonomisko attiecību daudzveidību un izveidotu vienotu savstarpēju sistēmu, nepieciešama apdrošināšanas klasifikācija.

Apdrošināšanas klasifikācija balstās uz zinātnes apdrošināšanas sistēmas iedalīšanu, ņemot vērā darbības sfēru, nozari, apakšnozari un vidi, kurā katrs posms tiek izkārtots tā, ka katrs nākamais posms ir daļa no iepriekšējā.

Apdrošināšanas klasifikācijas pamatā ir divi kritēriji:

- atšķirības apdrošināšanas objektā;
- atšķirības apdrošināšanas atbildības lielumā.

Līdz ar šo dalīšanu tiek piemērotas divas klasifikāciju sistēmas: pēc apdrošināšanas objekta un bīstamības veidiem.

Plašāka nozīmē apdrošināšanas klasifikācijā ņem vērā:

- apdrošinātāju atšķirības;
- apdrošinātāju darbības jomu atšķirības;
- apdrošināšanas objektu atšķirības;
- apdrošinātāju kategoriju atšķirības;
- apdrošināšanas atbildības lieluma atšķirības;
- apdrošināšanas procesa veikšanas formas.

Tirgū darbojas specializētās apdrošināšanas organizācijas, kas dalās pēc apdrošināšanas īpašuma formas: valsts apdrošināšana, nevalstiska jeb privāta apdrošināšana un jaukta apdrošināšana. Tas realizē apdrošināšanas produktu pēc apdrošināšanas riska lieluma: obligātā apdrošināšana un brīvprātīga apdrošināšana.

Obligāto apdrošināšanu nosaka valdība, kad vienu vai otru objektu apdrošinātā aizsardzība ir saistīta ne tikai ar atsevišķu apdrošinājuma ņēmēju grupu interesēm, bet ir saistīta ar visas sabiedrības interesēm. Obligāti apdrošināmo objektu loku nosaka attiecīgās valsts nacionālie likumi (piemēram, sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskā apdrošināšana (OCTA)).

Brīvprātīgo apdrošināšanu, atšķirībā no obligātās apdrošināšanas, veic tikai brīvprātīgi, noslēdzot attiecīgo apdrošināšanas līgumu starp apdrošinātāju un apdrošinājuma ņēmēju. Apdrošināšanas organizācijas darbības sfēra apņem iekšējā tirgus apdrošināšanu, ārējā tirgus

apdrošināšanu, jauktā tirgus apdrošināšanu (piemēram, sauszemes transporta apdrošināšana (KASKO)).

Pēc organizācijas formas apdrošināšanu var izdalīt, kā valsts, akcionāru, savstarpējo, kooperatīvo un medicīnisko apdrošināšana.

Valsts apdrošināšana veido organizācijas formu, un to veic valsts speciāli pilnvarots pārstāvis, piemēram, apdrošināšanas sabiedrība ar valsts kapitālu. Valsts var ievest monopolsituāciju uz visiem vai atsevišķiem apdrošināšanas veidiem, ko nosaka ar atsevišķiem likumiem.

Akcionāru apdrošināšana ir nevalstiska jeb privāta apdrošināšanas forma, kurā kā apdrošinātājs ir privāta kapitāla akciju sabiedrība, kuras statūtu fonds tiek veidots no akcijām un citiem vērtspapīriem, kas pieder fiziskām un juridiskām personām. Akcionāru apdrošināšanu īsteno apdrošināšanas akciju sabiedrības.

Savstarpējā apdrošināšana ir nevalstiska apdrošināšanas forma, kurā ir panākta vienošanās starp fizisku un juridisku personu grupām (iespējamās dažādas kombinācijas starp šīm personām) par nākotnē iespējamo nelabvēlīgo situāciju radīto zaudējumu atlīdzināšanu noteiktās daļās un apjomos, atbilstoši pašu pieņemtajiem nosacījumiem. Savstarpējo apdrošināšanu īsteno savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības.

Kooperatīvā apdrošināšana ir nevalstiska apdrošināšanas forma, kurā kā apdrošinātāji ir apdrošināšanas kooperatīvi.

Medicīniskā apdrošināšana ir īpaša apdrošināšanas organizatoriska forma. Tās mērķis - garantēt iedzīvotājiem, lai tie varētu saņemt attiecīgo medicīnisko palīdzību par uzkrātajiem līdzekļiem, ja ir izveidojusies nelabvēlīgā, bet apdrošinātā situācija, kā arī finansēt attiecīgās profilakses aktivitātes (vakcināciju, dispanseru pakalpojumus u.c.). Kā medicīniskās apdrošināšanas subjekti ir apdrošināšanas medicīniskā iestāde (apdrošinātājs), apdrošinājuma ņēmējs, medicīnas iestāde (poliklīnika, ambulance, slimnīca u.c.) [7]

Apdrošināšanas funkcija ir administratīva veikspēja īstenot apdrošināšanas un pārapsedrošināšanas likumā noteiktos pārvaldības sistēmas uzdevumus.

Apdrošināšana pilda sekojošas funkcijas:

1. **Riska seku likvidācijas funkcija.** Apdrošināmais risks ir zaudējumu varbūtība, kas ir tieši saistīta ar apdrošināšanas pamatbūtību – kompensācija naudas izteiksmē zaudējumus cietušajam subjektam.
2. **Brīdinājuma jeb kontroles funkcija.** Šī funkcija virzīta uz apdrošināmā riska samazināšanas pasākumiem; tas galvenokārt notiek sekojoša faktora ietekmē; apdrošināšanas sabiedrība novērtē riska iestāšanās varbūtību un virza apdrošinājuma ņēmēju samazināt riska apstākļus.
3. **Uzkrāšanas funkcija.** Šī funkcija galvenokārt darbojas dzīvības apdrošināšanā, kurā naudas līdzekļi tiek uzkrāti, lai pēc noteikta laika tos saņemtu atpakaļ sekojošos gadījumos: nodzīvojot līdz noteiktam vecumam, jo cilvēkam vecumdienās samazinās darba spējas līdz ar to – ienākumi un ir nepieciešami papildus līdzekļi noteikta dzīves līmeņa saglabāšanai. Papildus naudas līdzekļi ir nepieciešami arī ģimenei, kas zaudē apgādnieku.
4. **Fiskālā funkcija.** Apdrošināšanas sabiedrību rīcībā ir relatīvi lieli naudas līdzekļi, kuri tiek investēti tautsaimniecībā, kā arī apdrošināšanas sabiedrību uzņēmējdarbības rezultātā tiek maksāti nodokļi valsts budžetā [5; 29].

Apdrošināšanai attīstoties, radās arī nepieciešamība izstrādāt tiesību normas un noteikt kritērijus, lai veidotu vienotu funkcionēšanas mehānismu. Tāpat radās arī nepieciešamība veidot institūcijas, kuras uzraudzītu un kontrolētu šo apdrošināšanas sabiedrību darbību

Latvijas Republikā apdrošinātāju uzraudzību veic Finanšu un kapitāla tirgus komisija un attiecīgi apdrošināšanas tiesiskos pamatus veido “Apdrošināšanas un pārapsedrošināšanas likums” un “Apdrošināšanas līguma likums”. Apdrošinātāja valde izstrādā un apstiprina kārtību apdrošinātā riska parakstīšanai un apdrošināšanas prēmijas noteikšanai un ir atbildīga par šīs kārtības ievērošanu. Savukārt obligātajā apdrošināšanā apdrošināšanas prēmijas lielums var būt reglamentēts ar likumu vai Ministru kabineta noteikumiem, bez tam apdrošinātājs, kurš ir

saņēmis licenci obligātajai apdrošināšanai, nevar atteikties noslēgt obligātās apdrošināšanas līgumu.

1.2. Apdrošināšanas veidi un to licencēšana

Apdrošināšana spēlē ļoti nozīmīgu lomu mūsdienu ekonomikā. Apdrošināšanas nozare nodrošina segumu dažādiem ekonomiskiem, klimatiskiem, tehnoloģiskiem, politiskiem un demogrāfiskiem riskiem, radot iespēju mazināt nedrošību un tādējādi palīdzot iedzīvotājiem organizēt ikdienas dzīvi, rūpēties par savu un tuvinieku drošību un labklājību, savukārt uzņēmumiem – samazināt negaidītu un nevēlamu iespējamo notikumu ietekmi un nodrošināt veiksmīgu darbību un attīstību.

Pēc apdrošināšanas darījumu vērtības (lieluma) pazīmēm apdrošināšanu var iedalīt:

- dzīvības apdrošināšana;
- īpašuma apdrošināšana;
- atbildības apdrošināšana;
- ekonomisko risku apdrošināšana.

Latvijas Republikā ir noteikta arī obligātā apdrošināšana:

1. sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskā apdrošināšana (OCTA)
2. atsevišķas Civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas, piemēram:
 - 2.1. publiska pasākuma organizatora civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
 - 2.2. prakses ārsta civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
 - 2.3. būvuzņēmēja un būvētāja civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
 - 2.4. apsardzes komersanta civiltiesiskās atbildības apdrošina;
 - 2.5. hidrotehnisko būvju valdītāja civiltiesiskās atbildības apdrošināšana. [8]

Apdrošināšanas veidus pēc būtības iedala personu un riska apdrošināšanas veidos.

Personu apdrošināšanas veidi:

- veselības

- nelaimes gadījumu
- palīdzības (ceļojumu)
- visu veidu dzīvības apdrošināšana (ar vai bez uzkrājuma veidošanas).

Riska apdrošināšanas veidi:

- sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana – gan obligātā (OCTA), gan brīvprātīgā sauszemes transporta apdrošināšana (KASKO),
- īpašuma apdrošināšanai pret uguns un dabas stihiju postījumiem
- īpašuma apdrošināšanai pret citiem zaudējumiem
- galvojumu, kredītu, dažādu finansiālo zaudējumu
- vispārējās civiltiesiskās atbildības (t.sk. profesionālās atbildības) apdrošināšana
- kuģu, kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības
- gaisakuģu, gaisakuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības, kravu, dzelzceļa transporta un juridisko izdevumu apdrošināšana. [9]

Taču bez licences saņemšanas neviena apdrošināšanas kompānija nedrīkst sniegt apdrošināšanas pakalpojumus.

Apdrošināšanas uzraudzības inspekcija izsniedz licences šādiem apdrošināšanas veidiem:

1. nelaimes gadījumu apdrošināšana;
2. veselības apdrošināšana (apdrošināšanai pret slimībām);
3. sauszemes transporta (izņemot dzelzceļa transportu) apdrošināšana;
4. dzelzceļa transporta apdrošināšana;
5. gaisakuģu apdrošināšana;
6. kuģu apdrošināšana;
7. kravu apdrošināšana;
8. īpašuma apdrošināšana pret uguns un dabas stihiju postījumiem;
9. īpašuma apdrošināšana pret citiem zaudējumiem
10. sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
11. gaisakuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
12. kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;

13. vispārējās civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
14. kredītu apdrošināšana;
15. galvojumu apdrošināšana;
16. dažādu finansiālo zaudējumu apdrošināšana;
17. juridisko izdevumu apdrošināšana;
18. palīdzības apdrošināšana;
19. dzīvības apdrošināšana.

Apdrošināšanas vai pārapsedrošināšanas pakalpojumus ir tiesīga sniegt tikai persona, kura saņēmusi apdrošināšanas vai pārapsedrošināšanas licenci.

Apdrošināšanas sabiedrībai izsniegtā apdrošināšanas licence un pārapsedrošināšanas sabiedrībai izsniegtā pārapsedrošināšanas licence ir derīga dalībvalstīs, izmantojot tiesības dibināt filiāli vai, ja tiek ievērots pakalpojumu sniegšanas brīvības princips, sniedzot apdrošināšanas vai pārapsedrošināšanas pakalpojumus, neatverot filiāli.

Lai saņemtu apdrošināšanas licenci, jaunizveidotai apdrošināšanas sabiedrībai ir jāiesniedz Finanšu un kapitāla tirgus komisijai iesniegums par licences izsniegšanu vienam vai vairākiem apdrošināšanas veidiem, kuram pievienota Apdrošināšanas un pārapsedrošināšanas likumā un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 06.01.2016. normatīvajos noteikumos Nr. 4 “Apdrošināšanas licenču izsniegšanas, atsevišķu apdrošinātāju darbību reglamentējošo atļauju saņemšanas, dokumentu saskaņošanas un informācijas sniegšanas normatīvie noteikumi” noteiktā informācija un dokumenti.

Finanšu un kapitāla tirgus komisija iesniegumu par apdrošināšanas licences izsniegšanu izskata un lēmumu pieņem sešu mēnešu laikā pēc iesnieguma saņemšanas. [2]

Tas nozīmē, ka valstī esošās apdrošināšanas kompānijas ir uzticamas un klientam nav lieki jāsaņemas par to, ka viņš netiks apkrāpts, ja apdrošināšanas kompānija atteiksies izmaksāt atlīdzību, kad tā būs nepieciešama. Taču tas nenozīmē, ka klientam izvēloties apdrošināšanas kompāniju nav jāpārliecinās, vai apdrošināšanas kompānija ir saņēmusi licenci tieši par konkrēto apdrošināšanas veidu.

1.3. Risku apdrošināšana

Kā jau tika minēts darbā iepriekš, apdrošināt var tikai pret risku – pēkšņu un neparedzētu notikumu, nevis tādu, kura iestāšanās iespēja ir paredzama.

Apdrošināšanas būtība nav segt paredzamus zaudējumus, kas rodas laika gaitā, piemēram, objekta dabīgo nodilumu (angliski *wear and tear*), kas parasti tiek pieminēts pie izslēgumiem un apdrošināšanas seguma. Tāpat gadījumos, ja apdrošinājuma ņēmējs nav pats ievērojis lietošanas instrukcijas, var pieņemt, ka zaudējuma iestāšanās iespēju var reāli un saprātīgi paredzēt, līdz ar to šāds zaudējums netiktu uzskatīts par apdrošinātu.

Apdrošināšanas riska dinamiku raksturo elementāra attiecība starp diviem pamata risku lielumiem – iestāšanās biežumu un seku nopietnību. Jo lielāks zaudējums, jo retāk tas iestājas vai otrādi – ir ļoti daudz sīku, ikdienišķu zaudējumu piemēru (piem., sīkās zādzības veikalos un tml.).[10]

Finanšu risku apdrošināšanas mērķis ir atlīdzināt zaudējumus kas radušies pēkšņu, iepriekš fiksētu veidu, finanšu risku iestāšanās dēļ.

Latvijas apdrošināšanas kompānijas piedāvā apdrošināt šādus finanšu riskus:

- īpašuma apdrošināšanai pret uguns un dabas stihiju postījumiem
- īpašuma apdrošināšanai pret citiem zaudējumiem
- galvojumu, kredītu, dažādu finansiālo zaudējumu
- kravu, dzelzceļa transporta un juridisko izdevumu apdrošināšana. [9]

Apdrošinātāji apņemas klientu vietā segt nodarītos zaudējumus. Piemēram, kredītu apdrošināšana ir īpaši izstrādāta apdrošināšana, kas paredz segt zaudējumus (pamatsummas apmērā, neietverot negūto peļņu, likumiskās un līgumiskās sankcijas) par darījumiem, kuros debitors (saskaņā ar līguma nosacījumiem) pilnīgi vai daļēji nav veicis norēķinus ar kreditoru. Vai kravu apdrošināšana atlīdzinās finansiālos zaudējumus, ja pārvadājuma laikā krava tiks nozaudēta vai bojāta. Turklāt apdrošināšana darbojas arī tad, ja pārvadājumu veic trešās puses.

Kā arī ar īpašuma apdrošināšanu tiks nodrošināta ēku un konstrukciju, mašīnu un iekārtu, krājumu un cita apdrošināmā īpašuma aizsardzība pret zaudējumiem.

Tomēr ir arī riski, ko civiltiesiskās atbildības apdrošināšana parasti nesedz:

- Kara un politiskie riski;
- Radioaktīvo vielu iedarbība jebkādos veidos;
- Ar azbestu saistīti zaudējumi;
- Ar nolūku izraisītie apdrošinājuma ņēmēja zaudējumi;
- Zaudējumi, kas jāsedz kādam speciālajam civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas veidam;
- Naudas sodi;
- Papildus noteikumu neievērošana.

Tā kā ir riski, kurus neviena apdrošināšanas kompānija nesedz, tad cietušajam ar saviem spēkiem vien nākas segt izdevumus. Tomēr neskatoties uz to, autore vēlas izskatīt finanšu riskus un to saistības ar uzņēmuma stāvokli.

2. FINANŠU RISKS UN TĀ SAISTĪBA AR UZŅĒMUMA FINANSIĀLO STĀVOKLI

Ņemot vērā, ka darba mērķis ir aprakstīt finanšu riskus, šajā nodaļā tiks apskatīti finanšu riski un to saistības ar uzņēmuma finanšiālo stāvokli. Jebkura uzņēmējdarbība saistīta ar lielāku vai mazāku risku un nenoteiktību. Svarīgi ir novērtēt riska iespējas un tā seku pakāpi.

Risks – ir iespēja ciest zaudējumus, kuru rašanos un apjomu precīzi noteikt nav iespējams, bet tā varbūtība ir prognozējama, balstoties uz informāciju par iepriekšējo periodu. Risku, kā jēdzienu izmanto daudzās zinātnes nozarēs. Vārds “risks” tiešā tulkojumā nozīmē “lēmuma pieņemšana” tad, kad rezultāts nav zināms un ir nedrošs. Risks ir zaudējumu rašanās iespēja nejauša (gadījuma) notikuma vai vairāku savstarpēji saistītu nejaušu (gadījuma) notikumu kopuma iestāšanās dēļ. Zaudējums ir objekta īpašību pasliktināšanās vai to iznīcināšana pavisam [11.;7].

Nenoteiktība – ir saistīta ar notikumiem uzņēmējdarbībā, kuru seku varbūtība jānosaka subjektīvi, ja nav informācijas par iepriekšējo periodu [11.;15].

Nenoteiktība raksturīga lēmumiem uzņēmējdarbībā, kuri jāpieņem strauji mainīgos apstākļos, piemēram, zinātniski ietilpīgās nozarēs, kur katrs atklājums var radīt kardinālas izmaiņas.

2.1. tabula

Riska noteiktības un nenoteiktības kopsakarības līmeņi

Nenoteiktības līmenis	Nenoteiktības līmeņa raksturojums	Piemērs
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Nav līmeņa	Rezultāts precīzi paredzams	Fizikas likumi

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1. līmenis – zemākais (objektīvā nenoteiktība)	Rezultāts identificējams, iespējamie varianti zināmi	Azartspēles
2. līmenis – vidējais (subjektīvā nenoteiktība)	Rezultāts identificējams, iespējamie varianti nav zināmi	Ugunsgrēks, auto avārija, naudas investīcijas
3. līmenis – augstākais	Rezultāts nav identificējams, iespējamie varianti nav zināmi	Kosmosa izpēte

Finanšu risks ir cieši saistīts ar iespējamo peļņu. Vadītāja galvenais uzdevums ir atrast tādu riska un peļņas kombināciju, kura būtu optimāla uzņēmumam. Daudzi ieguldījumi sola lielu peļņu tikai tad, ja ir augsta riska pakāpe.

Riska izpēti ir vēlams veikt noteiktā secībā:

- 1) objektīvo un subjektīvo faktoru noskaidrošana, kuri iespaido konkrēto riska veidu (skat. 2.1.tabulu);
- 2) konkrētā riska izvērtēšana no finanšu pozīcijām attiecībā pret projekta ekonomisko lietderību;
- 3) pieļaujamā riska līmeņa noteikšana;
- 4) pasākumu izstrāde riska samazināšanai.

Riski ir samērā sarežģīta kategorija no daudziem aspektiem. Zinātniskajā literatūrā tiek aprakstīti ļoti daudzi risku veidi. Lai klasificētu riskus jānosaka tie riska faktori katrā uzņēmumā, kas tieši var apdraudēt uzņēmuma darbību vai arī paredzamo investīciju projektu [13.:21].

Ikvienā biznesa plānā viena no obligātajām sadaļām paredz riska faktoru formulēšanu. Diemžēl Latvijas uzņēmēju praksē bieži vien tā tiek uztverta kā kārtējā formalitāte, kam vadītāji nepievērš nopietnu uzmanību. Daudziem nelielo uzņēmumu vadītājiem jau tagad ir nopietni jāapsver, vai līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā viņu bizness netiek apdraudēts.

Sekmīgai un stabilai biznesa attīstībai nākotnē nav simtprocentīgu garantiju, ja uzņēmumā jau sākotnēji netiek domāts par riska faktoriem un to menedžmentu.

Latvijā savlaicīgi nenovērtēti riska faktori ne tikai radījuši uzņēmumiem nopietnus materiālos zaudējumus un noveduši tos līdz bankrotam, bet arī iedragājuši klientu uzticību. Viens no spilgtākajiem piemēriem ir “Latvijas Krājbanka”, kas iegājusi vēsturē ne tikai ar materiālajiem zaudējumiem procentuāli lielam skaitam Latvijas iedzīvotāju, bet arī ilgstošā laika periodā izveidojušos cilvēku neuzticību banku sistēmai Latvijā kopumā.

No pasaules prakses kā vienu no spilgtākajiem un aktuālākajiem notikumiem jāmin Covid-19 vīrusa izplatību pasaulē, kas šobrīd nes lielus ekonomiskos zaudējumus ne tikai uzņēmējiem, bet arī katrā valstī, kur palielinās bezdarbnieku skaits.

Katrai uzņēmējdarbības nozarei ir raksturīgi savi riska faktori, un atkarībā no to avotiem, iedalāmi vairākās grupās:

- dabas apstākļu radītie riski – negaidītas dabas stihijas, plūdi, katastrofas;
- finanšu riski – konkurence, inflācija, parādu saistības, jauni konkurenti, straujas valūtas kursa maiņas, negaidītas izmaiņas valdības vai pašvaldības likumdošanā;
- riski, kas saistīti ar produktu kvalitāti un jaunu produktu ienākšanu tirgū;
- riski, kas saistīti ar darba vides drošību un darbinieku veselību;
- apkārtējās vides piesārņošanas riski;
- riski, kas saistīti ar ķīmiskām un ugunsnedrošām vielām;
- ar uzņēmuma personālu saistītie riski u.c.

Viens no visbiežāk sastopamajiem riskiem ir finanšu risks, kas pēc būtības ir iespēja iestāties notikumam ar negatīvām, it īpaši neizdevīgām ekonomiskām sekām priekš uzņēmuma. Tas var nozīmēt neplānotus izdevumus vai naudas trūkumu, ko visbiežāk ietekmē laicīga finansiālo saistību nenokārtošana ar konkrēto uzņēmumu. Piemēram, ja klienti laicīgi nenorēķinās ar uzņēmumu par piegādātajām precēm. Vēl tā var būt nepietiekama apgrozāmo līdzekļu aprīte vai citi faktori, kas izraisa naudas trūkumu.

2.1. Finanšu risks kā riska veids

Uzņēmēji nekad nevar būt pilnībā droši par to, ka viņu biznesa plāni dzīvē realizēsies, pat tad, ja pirms uzņēmuma dibināšanas tika veikta nopietna tirgus izpēte. Pastāv daudzi apstākļi, kurus uzņēmējs nevar paredzēt, kā arī ietekmēt. Lielākoties vienmēr pastāv iespēja, ka uzņēmējs var ciest zaudējumus. Tas nozīmē, ka jebkuram uzņēmējam ir jāuzņemas risks.

Finanšu riski tiek iedalīti divās grupās: naudas pirktspējas un investīciju riski (skat. 2.2.tabulu) [12;15].

2.2.tabula

Finanšu risku iedalījums

Finanšu riski	
Riski, kuri saistīti ar naudas pirktspēju	Investīciju riski
<i>1</i>	<i>2</i>
<i>Inflācijas risks</i> – pieaugot inflācijai, iegūtie naudas līdzekļi kļūst nevērtīgāki attiecībā pret reālo pirktspēju	<i>Ienākumu samazināšanās risks</i> – rodas samazinātu procentu un dividendu apjoma rezultātā no portfeļa investīcijām, noguldījumiem un kredītiem (<i>kredītrisks</i> – ja iespējama varbūtība, ka debitors neatmaksās parādu un procentus, kas pienākas kreditoram; par kredītrisku arī uzskatāms tāds gadījums, kad emitents, kurš ir izlaidis vērtspapīrus, nav spējīgs samaksāt procentus par tiem vai arī parāda pamatsummu)
<i>Deflācijas risks</i> – pieaugot deflācijai, notiek cenu līmeņa pazemināšanās uzņēmējdarbības ekonomisko apstākļu pasliktināšanās un ienākumu samazināšanās	<i>Zaudētā izdevīguma risks</i> ir blakus parādības rezultāts. Tas rodas, ja netiek veikts zināms pasākums, piemēram, apdrošināšana, kā arī

1	2
	saimnieciskās darbības pārtraukšanas rezultātā
<i>Valūtas risks</i> – valūtas zaudējumu iespēja, kas saistīta ar kādas ārvalstu valūtas kursa izmaiņām attiecībā pret citu valūtu, kā arī veicot ārējās ekonomiskās, kredītu un citas valūtas operācijas	<i>Finanšu zaudējumu riski</i> – biržas risks jeb portfeļa risks, bankrota risks
<i>Likviditātes risks</i> – saistīts ar iespējamiem zaudējumiem, realizējot vērtspapīrus un citas preces sakarā ar to kvalitātes un vērtības novērtēšanas izmaiņām	

Kā redzams 2.2. tabulā, ir daudz dažādi finanšu risku klasifikācijas, taču tikai daži no tiem ir apdrošināmi. Tāpēc autore turpinājumā sīkāk pētīs tieši apdrošināmos finanšu riskus. Taču tas nenozīmē, ka šiem finanšu riskiem nav jāpievēršas un tie nav jāpārdomā, dēļ tā autore īsi aprakstīs par katru no finanšu riskiem, lai būtu zināms kā no šiem riskiem izvairīties.

Likvidie līdzekļi ir aktīvi, kurus var ātri pārvērst naudā, nezaudējot vērtību. Visaugstākā likviditātes pakāpes ir naudai kasē vai pieprasījumu noguldījumā. Uzņēmums ir likvids ja spēj jebkurā brīdī iegūt nepieciešamo naudas summu no uzņēmuma likvidiem un norēķināties ar kreditoriem. Likviditāte ir nodrošināta, ja uzņēmumā vai komercbankā ir pietiekami daudz likvīdo līdzekļu.

Kredītrisks ir zaudējumu rašanās varbūtība gadījumā, ja uzņēmuma parādnieks nespēj vai atsakās pildīt saistības attiecībā pret uzņēmumu saskaņā ar noslēgtā līguma noteikumiem. Kredītrisks ir raksturīgs jebkuram uzņēmumam, kurš piegādā preces vai pakalpojumus saskaņā ar atliktā maksājuma principiem vai tieši izsniedz naudas līdzekļus kredīta veidā.

Kredītrisks ir saistīts ar kredīta neatmaksāšanu, kam var būt vairāki iemesli:

- aizņēmēja nevēlēšanās maksāt,

- finansiālās problēmas,
- krīzes un citi faktori, kas nav atkarīgi no aizņēmēja saimnieciskās darbības.

Procentu ienākumu risks - zaudējumu varbūtība, ko var radīt procentu ienākumu izmaiņas, obligāciju kursa izmaiņas, emitenta likviditātes samazināšanās, maksātnespēja vai bankrots, noguldījumu un kredīta gada likmes paaugstināšanās nelabvēlīgā ietekme uz obligāciju cenu (kursu).

Sistēmas risks - risks, kas saistīts ar nacionālā vērtspapīru tirgus apstākļu vispārējām nelabvēlīgām izmaiņām un kas apdraud jebkura ieguldītāja portfeli ar tās vērtības daļēju vai pilnīgu zudumu.

Laika faktora risks - risks ciest zaudējumus, nesākot īstajā brīdī emisiju, kotēšanu, vērtspapīru darījumus, investīciju portfeļa pārkārtošanu. Risks, ka rodas netieši finanšu zaudējumi (neiegūtā peļņa).

Procentu risks - kredītiestāžu, investīciju fondu darbībā, strauji mainoties procentu likmēm naudas tirgū. Ja procentu likmes par piesaistīto kapitālu pārsniedz aizdotā kredīta procentu likmes, t.i. aizņēmti līdzekļi ar likmi 15%, bet izsniegts aizdevums ar 12% likmi.

Valūtas risks - risks ir zaudējumu rašanās varbūtība nelabvēlīgu valūtas kursa svārstību rezultātā [14;25].

Darbojoties ar ārvalstu valūtām, valūtas tirgus dalībnieki veido prasības un saistības ārzemju valūtās. Starpību starp prasībām un saistībām ārvalstu valūtā bilancē un ārpusbilancē sauc par ārvalstu valūtas pozīciju. Ārvalstu valūtas pozīcija palīdz novērtēt valūtas risku. Ja valūtas pozīcija ir vienāda ar nulli, tas nozīmē, ka valūtas risks neeksistē. Jo lielāka ir ārvalstu valūtas pozīcija, jo lielāks ir risks.

Piemēram, SIA "A" importē no ASV preces. Līgums paredz atlikto maksājumu trīs mēnešus pēc preču piegādes. Maksājums ir jāveic ASV dolāros. SIA "A" preces pārdod Latvijā, norēķinoties eiro. Uzņēmuma bilancē pastāv īsā ASV dolāru valūtas pozīcija, jo ieņēmumi ir eiro valūtā, bet kredīts – ASV dolāros. Finanšu direktors prognozē ASV dolāra kursa

pieaugumu un vēlas izvairīties no valūtas riska. SIA "A" slēdz ar savu banku *forward* līgumu ar 3 mēnešu termiņu, saskaņā ar kuru uzņēmums pārdos bankai no preču realizācijas iegūtos eiro pret ASV dolāriem un norēķināsies ar darījumu partneri no ASV. Valūtas svārstības tirgū neietekmēs uzņēmuma naudas plūsmu, jo, jau parakstot *forward* līgumu, uzņēmums zinās kāda summa būs jāmaksā par precī.

Kopumā uz valūtas kursu izmaiņām iedarbojas arī katras atsevišķās valūtas pieprasījuma un piedāvājuma attiecība.

Piemēram, saņemts kredīts 10`000 USD pēc tās dienas kursa 0,59, t.i. 5900 EUR. Kredīta atdošanas brīdī kurss ir 0,57, tas nozīmē, ka jāatdod 5700 eiro, zaudējumi sastāda 200 eiro. Ieguvējs šīnī gadījumā būs kredīta devējs, jo saņems atpakaļ vērtīgāku valūtu.

Inflācijas risks - naudas vērtības samazināšanās. Pēc kāda laika par šo naudas summu varēs nopirkt mazāk preču nekā šodien.

Dividenžu izmaksas risks - nenoteiktība, vai saņems par ieguldīto kapitālu dividendes. Ja īpašnieku kopsapulcē nobalso par peļņas novirzīšanu rezerves fondā vai jaunu projektu finansēšanai, tad dividendes netiks izmaksātas.

Pašu kapitāla atsavināšanas risks - tā ir nacionalizācija, kura atkarīga no politiskā kursa izmaiņām valstī. Tātad tas ir arī politiskais risks.

Likumdošanas riski - saistīti ar valsts likumdošanas sistēmu. Atšķirībā no politiskā riska, šis risks nav saistīts ar iespējamo valsts nelabvēlīgo attieksmi pret uzņēmējdarbību, bet ar trūkumiem un nepilnībām valsts likumdošanas sistēmā

Tirgus risks - viens no komercriskiem, saistīts ar tirgus vidi, kurā projekts tiek realizēts. Tirgus riski ir saistīti arī ar zaudējumiem, ko rada maksājumu aizkavēšanās, atteikšanās maksāt par precī transportēšanas laikā, preču nepiegādāšana [11;27].

Riska cēloņi:

- kļūdaini noteikts izlaižamās produkcijas sortiments;
- nav veikta pietiekama patērētāju analīze (uz kādiem pieņēmumiem balstīta produktu ražošana);
- nepietiekami izvērtēti konkurenti (kādas ir konkurentu produkcijas priekšrocības salīdzinājumā ar uzņēmuma produkciju).

Finanšu riska īpatnība ir tāda, ka veicot jebkādu finanšu operāciju vai nu izsniedzot kredītus, vai darbojoties biržas sfērā, realizējot vērtspapīrus, jebkāda šāda naudas darījumu forma ir riskanta.

Uzņēmuma vadītājiem nopietni jāanalizē uzņēmuma rīcībā esošā visu veidu informācija, arī tā, ko var iegūt no konkurentiem, no pašvaldības un valdības normatīviem, likumdošanas. Ja uzņēmums nav savlaicīgi domājis, vai spēj nodrošināt savu darbību atbilstoši apkārtējās vides kvalitātes prasībām, negaidīti valdības lēmumi var apdraudēt uzņēmuma turpmāko darbību un eksistenci. Nereti, lai novērstu konkrētus riskus, nepieciešamas investīcijas. Ja savlaicīgi finanšu plānos nav paredzēti līdzekļi atbilstošiem pasākumiem, saskaņā ar valdības likumdošanā paredzētajā jaunajām kvalitātes prasībām uzņēmums ir spiests veikt radikālas izmaiņas, un to nereti nav iespējams izdarīt īsā laikā.

Atkarībā no uzņēmuma finansiālās darbības visus riskus var sadalīt trīs pakāpēs:

1. **Pieļaujamais risks** - tā ir iespēja zaudēt iespējamo peļņu, bet uzņēmuma kapitāls no tā nesamazinās.

Piemēram, iegādāti vērtspapīri par 10`000 eiro ar mērķi gūt peļņu uz vērtspapīru kursu svārstībām. Šī brīvā nauda uzņēmumā bija tikai uz trīs mēnešiem. Šo triju mēnešu laikā nekādas lielas kursu izmaiņas nenotika, vērtspapīri tika pārdoti par to pašu cenu kā nopirkti un risks zaudēt no šī darījuma bija neliels.

2. **Kritiskais risks** – tā ir nākamā riska pakāpe, kas ir daudz bīstamāka, tas saistīts ar daļēju zaudējumu no kapitāla konkrētā uzņēmējdarbības veidā vai atsevišķā

investīciju projektā. Uzņēmums daļu sava kapitāla iegulda kādā projektā, un to zaudē.

Piemēram, uzņēmums iegādājas Krievijas banku akcijas, banka bankrotē - līdz ar to ieguldītie līdzekļi ir zaudēti.

3. Katastrofālais risks – kad uzņēmums zaudē visu savu kapitālu.

Piemēram, uzņēmums visus savus līdzekļus iegulda jaunā produktā, ko diemžēl neviens nepērk. Katastrofālais risks uzņēmumu noved līdz bankrotam. Tas ir raksturīgs uzņēmumiem, kuri saņēmuši kredītus balstoties uz sagaidāmo peļņu [11;15].

Ir noskaidroti risku veidi, bet lai efektīvāk ar tiem varētu strādāt un izvairīties no tiem, uzņēmuma vadībai nepieciešams apzināties šos riskus, to iestāšanās varbūtību un izmantot risku samazināšanas metodes.

2.2. Finanšu risku vadība un risku samazināšanas metodes

Tradicionāli risks tiek aplūkots negatīvā aspektā kā potenciāls zaudējums, taču starptautiskie tirdzniecības un mārketinga speciālisti Saimons Ledgārds un Erols Teilors uzsver arī riska pozitīvos aspektus. Viņi atzīst, ka riska faktoros var novērtēt pozitīvi un uzskatīt kā vienu no biznesa iespējām. Jebkura jauna produkta ieviešana, ģeogrāfiski jaunu tirgus teritoriju apgūšana kompānijai ir risks, jo tas prasa papildu investīcijas. Taču, riskējot un efektīvi vadot biznesu, tiek iegūti ne tikai jauni produkti, bet arī jauni tirgus sektori. Turklāt, efektīvi vadot potenciālos riskus, pastāv vairāk iespēju palielināt kompānijas akciju tirgus vērtību un sekmēt biznesa izaugsmi. Mūsdienās uzņēmuma vadītājiem ir jāprot nevis tikai risku identificēt un vadīt, bet arī jāskatās daudz plašākā perspektīvā, proti, kā mainīt uzņēmuma biznesa kultūru. Sistēmai kopumā nepieciešams nodrošināt nepārtrauktus uzlabošanas mehānismus, vienlaicīgi domājot arī par stratēģiskiem mērķiem, tādējādi sekmējot organizācijas nākotnes izaugsmi.

Risku vadība tiek veikta 4 stadijās:

- 1) risku identifikācija;
- 2) risku novērtēšana;
- 3) risku novēršana;
- 4) riska finansēšana [14;25].

1) Risku identifikācija (noteikšana) (*hazard identification*) ir tādu riska avotu (briesmu) noskaidrošana, kas apdraud uzņēmējdarbības struktūru un var radīt zaudējumus. To var veikt ar visplašākā metožu loka palīdzību, piemēram, izmantojot anketas, intervijas, vietas apskates, plūsmu kartes, kļūdu diagrammas utt. Tomēr jāpatur prātā, ka jebkurš no mums par risku jeb potenciālām briesmām spēj uzskatīti vienīgi to, par ko mums ir kāda informācija jeb pieredze. Piemēram, ja manā rīcībā nav ziņu par dabas katastrofām konkrētā rajonā vai par nelaimes gadījumiem darba vietās, es varbūt nemaz neiedomātos, ka tādi varētu būt ir iespējami un kādos veidos tie varētu notikt.

Tātad, veicot šo risku identifikāciju, ir svarīgi uzdot pareizos jautājumus, lai cilvēki padomātu vai vismaz sniegtu informāciju par lietām, ko tie varbūt paši nemaz par risku neuzskatītu. Šādu palīdzību vislabāk lūgt no ārējiem konsultantiem, kam ir attiecīgā pieredze. Piemēram, apdrošinātāji, kuru rīcībā jābūt datiem par iespējamiem zaudējumiem katrā no industrijas sektoriem, būtu ieinteresēti palīdzēt saviem klientiem izvairīties no potenciāliem zaudējumiem, piemēram, ugunsgrēku, ceļu satiksmes negadījumu u.c. rezultātā. Tāpat auditori un konsultantu firmas piedāvā palīdzību dažādu darbības risku identifikācijā un novērtēšanā.

2) Risku novērtēšana ir nepieciešama, lai lemtu par turpmākajām darbībām ar identificētajiem riskiem. Divi pamatrādītāji, pēc kuriem tiek novērtēti riski, ir to iestāšanās iespēja un ietekme uz uzņēmumu. Parasti ir iespējams visus riskus nosacīti iedalīt divās grupās – tādos, kuri iestājas gandrīz katru dienu, taču to radītais zaudējums nav liels (piemēram, sīkas zādzības tirdzniecībā vai nelieli brāķi ražošanā), un tādos, kuru iestāšanos ir grūti paredzēt, jo tie notiek ļoti reti, taču to radītās sekas var būt pat ļoti nopietnas (ugunsgrēks ražotnē vai vienīgā klienta (piegādātāja) bankrots).

Risku vērtēšanas rādītāju daudzveidības dēļ ir izveidotas daudzas un dažādas riska skalas, tādēļ autors izmanto riska klasifikāciju pēc to varbūtības un iedarbības pakāpes, kas ir attēlots 2.4. tabulā.

2.4. tabula

Risku klasifikācija pēc varbūtības un iedarbības pakāpes [11;56]

Vērtējumu sistēma	Riska varbūtība	Riska iedarbība
4	Riska ir ļoti iespējams	Katastrofiska
3	Riska ir iespējams	Kritiska
2	Risks ir pa pusei iespējams (50/50)	Nopietna
1	Risks nav izslēgts	Maznozīmīga
0	Risks nav iespējams	Nenozīmīga

3) *Risku novēršana* (kontrolēšana) ietver organizatoriskus un tehniskus pasākumus, kuri būtu jāveic ar mērķi minimizēt zaudējumu apjomu, kas rastos nelabvēlīgu notikumu attīstības dēļ, kā arī atrisināt problēmu, kuru izraisītu zaudējumi. Jebkuru pasākumu kopumam ir jābūt samērīgam ar paredzamajiem rezultātiem, un aizsardzības pasākumos izmantotajiem līdzekļiem ir jāatmaksājas. Iepriekšēju iespējamo zaudējumu izvērtēšanu var veikt ar 2.5. tabulā (Iespējamo zaudējumu analīze) minēto rekomendāciju palīdzību.

2.5. tabula

Iespējamo zaudējumu analīze [10;64]

Zaudējumu lielums	Biežums	Nozīmīgums	Paredzamība	Ietekme
1	2	3	4	5
Nozīmīgs	Ļoti bieži	Ļoti mazs	Ļoti liela	Maznozīmīga

1	2	3	4	5
Neliels	Bieži	Mazs	Zaudējumi iespējami vienreiz gadā	Neliela
Vidējs	Reti	Vidējs	Zaudējumi iespējami vienreiz 10 gados	Nopietna
Liels	Ļoti reti	Liels	Minimāla	Katastrofiska

4) Riska finansēšana ir risku vadības noslēguma posms. Riska finansēšana ir līdzekļu piešķiršana riska vadības procesam.

Riska samazināšanai tērētajiem līdzekļiem ir trīs veidi:

- izdevumi, kas saistīti tieši ar ieviesto kontroli pār riskiem un pār zaudējumu novēršanu;
- neizbēgamie zaudējumi, kurus nekādos apstākļos nevar paredzēt un novērst;
- administratīvie izdevumi, kas attiecas uz riska kontroli [21;86].

Izmantojot iepriekšējā etapā iegūto risku novērtējumu, uzņēmuma vadība var lemt par to, ko darīt ar katru no riskiem. Iespējamās darbības būtu:

1. risku novēršana.

Risku novēršana, atkarībā no to rakstura, varētu izpausties visdažādākajos veidos, piemēram, atbrīvojoties no riska avota. Tas varētu notikt, gan novēršot riska cēloņus (piem., aizliedzot smēķēšanu ugunsnedrošu iekārtu tuvumā vai neieguldot naudu apšaubāmos pasākumos), gan atbrīvojoties no paša riskantā agregāta (piem., aizstājot nedrošu ražošanas iekārtu ar tādu, kas nerada bīstamas situācijas tās operatoriem);

2. risku samazināšana.

Sakarā ar to, ka tikai retos gadījumos izdosies pilnībā novērst riskus, bieži tie var tikt tikai samazināti (piem., aizstājot ļoti nedrošu datorprogrammu ar tādu, kurā kļūmes iespēja ir ievērojami samazināta);

3. risku apdrošināšana.

Apdrošināšana ir nepieciešama, ja risku ir daudz un tie ir dažādi. Vairumā gadījumu apdrošināšanas veikšana ir noteikta ar likumu (obligātās apdrošināšanas veidi);

4. lēmums uzņemties risku.

Var tikt pieņemts lēmums apzināti riskēt, jo var būt gadījumi, kad risku novēršanas vai mazināšanas izmaksas ir lielākas par riska iestāšanās seku radītajiem zaudējumiem. Tāpat vadība var apzināti izvēlēties riskantus risinājumus, jo to peļņas iespējas var atsvērt iespējamā zaudējuma iespējas.

Ieteikti vairāki varianti, kā rīkoties riska gadījumā:

- ignorēt riska faktoros un paļauties, ka nekas kritisks nenotiks. Ja risks tomēr materializējas un uzņēmuma spēkos nav krīzi novērst, ka viens no variantiem ir ļauties notikumu attīstībai;
- dalīt risku ar citiem. Parasti kompānijas daļa risku faktoros ar piegādātājiem. Obligāta ir partneru vienošanās par risku sadalījumu un soda sankcijām saistību neizpildes gadījumā;
- transformēt risku nosacītai trešajai pusei – proti, apdrošināt riskus. Apdrošināšanas izmaksu lielums izriet no riska novērtējuma un riska kategorijas;
- reducēt riskus, izmantojot pastiprinātu riska menedžmentu. Tas ietver kvalitātes garantijas, riska analīzi, FMEA (failure modes effects) – iespējamā kļūdu seku analīze un citas metodes. Priekšrocība ir tā, ka iepriekš izdarītie mērījumu rezultāti var tikt pielietoti arī praksē gadījumā, ja risks materializējas;

- pārtraukt visas aktivitātes, kas rada reālus riska draudus. Piemēram, apstādināt kāda produkta ražošanu, ja ir apzināts augsts tā riska līmenis. Šāda prakse raksturīga farmaceitiskām kompānijām, kad tiek izņemtas no ražošanas un apgrozījuma atsevišķas medikamentu produktu līnijas.

Apdrošināšanas nozīme risku vadīšanā ir ievērojama. Apdrošināšana ir ekonomisko attiecību sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt iedzīvotāju, uzņēmumu iestāžu un organizāciju materiālo interešu aizsargātību pilnas vai daļējas zaudējumu (kas radušies dabas stihisko nelaimju vai ārkārtēju gadījumu rezultātā) atlīdzināšanas veidā, kā arī nodrošināt pilsoņus vecumā, darbaspējas vai apgādnieka zaudēšanas gadījumā. Tātad varētu, teikt, ka apdrošināšanas mērķis ir segt noteikta riska radītos finansiālos zaudējumus. Šī fakta apzināšanās rada miera un drošības sajūtu. Šis aspekts ir svarīgs ne tikai privātpersonām, kad tās apdrošina transportlīdzekli, māju, mantu u.tml., bet arī ražotājiem un tirgotājiem. Bet kas ir apdrošināšana – tā ir apdrošinājuma ņēmēja vai apdrošinātā iespējamā zaudējamā riska nodošana apdrošinātājam. Apdrošināšana darbojas arī kā stimuls jau esošai uzņēmējdarbībai. Pateicoties tai, iespējams lielāku daļu no uzņēmuma līdzekļiem ieguldīt ražošanā, pretējā gadījumā šos līdzekļus vajadzētu glabāt viegli pieejamos rezerves fondos visu nākotnē iespējamo zaudējumu segšanai. Apdrošināšanai galvenokārt interesē zaudējumu finansiālās sekas, bet taisnība arī, ka apdrošinātājiem ir paaugstināta interese par zaudējumu kontroli. Varētu izvirzīt pretargumentu, ka pilnīga zaudējumu kontrole nav apdrošinātāju interesēs, jo tādā gadījumā nenovēršami pienāktu gals viņu darbībai. Apdrošinātāji ieinteresēti negadījuma biežuma un zaudējumu pakāpes mazināšanā ne tikai tāpēc, lai strādātu ar lielāku rentabilitāti, bet arī lai dotu savu ieguldījumu zaudējumu skartās ekonomikas atveseļošanā.

Rodas jautājums, kur ņemt naudu šim atlīdzības mērķim? Apdrošināšana ir tāda ekonomisko attiecību sistēma, kura paredz speciālu naudas fonda (apdrošināšanas fonda) izveidošanu un tā izlietošanu, apdrošināšanas notikumam (gadījumam) iestājoties.

Apdrošināšana ir viens no pastāvīgiem finanšu uzņēmējdarbības veidiem, kuru apdrošināšanas attiecībās piedalās divas ieinteresētās puses - apdrošinātāji (apdrošinājuma devēji) un apdrošināmie (apdrošinājuma ņēmēji). Pirmie organizē apdrošināšanas līdzekļu (fonda) savākšanu un izlietošanu, uzņemas atbildību par zaudējumu atlīdzināšanu vai

apdrošināšanas summas izmaksāšanu, apdrošināšanas gadījumiem iestājoties. Otrā puse - apdrošinājuma ņēmēji - kaut ko nodod apdrošināšanā, noslēdzot apdrošināšanas līgumu ar apdrošinātāju. Apdrošināšanas līgumā, ko sauc par polisi atrunāti apdrošināšanas noteikumi. Apdrošināšanas polise nav prasības nesēja, bet tikai piederums, jo prasības lielums atkarīgs no apdrošināšanas notikuma radītiem faktiskajiem zaudējumiem[6;56].

Tā kā risks ir saistīts ar varbūtību, tad notikuma iestāšanās varbūtību var noteikt ar riska novērtēšanas metodēm:

1. **Objektīvā metode** - aprēķina biežumu, ar kādu notiek konkrētais notikums. Ja zināms, ka ieguldot kapitālu kādā konkrētā pasākumā, peļņa bijusi 25 tūkst. EUR 120 gadījumos no 200, tad varbūtība iegūt šādu peļņu ir 0,6 ($120:200$);
2. **Subjektīvā metode** izmanto subjektīvos kritērijus, kuri balstās uz dažādiem pieņēmumiem:
 - 2.1. novērtētāja personiskā pieredze jo lielāka pieredze, jo riska pakāpe zemāka;
 - 2.2. ekspertu vērtējums - apstrādā nepieciešamo informāciju ar loģiskām un matemātiskām metodēm. Svarīgas ir viņu zināšanas, prakse, pieredze, intuīcija;
 - 2.3. finanšu konsultantu domas [11;19].

Viena no iespējām novērtēt risku kvantitatīvi - pielietot matemātiski-statistiskās metodes.

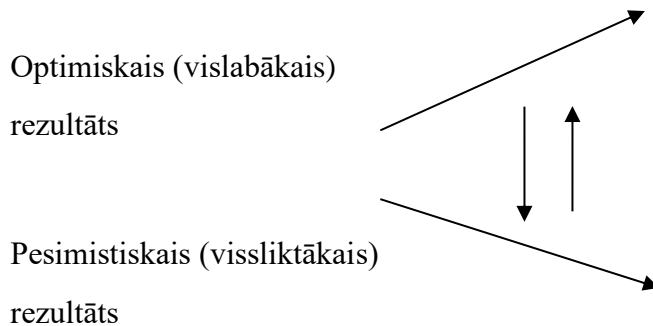
Vairāku projektu salīdzināšanā un iespējamā riska noteikšanā pielieto tīrās diskontētās vērtības metodi.

Konservatīvā metode – maziem un īsā laikā realizējamiem projektiem paredzamos tīros ienākumus intuitīvi samazina ar koeficientu palīdzību. Piemēram, visus prognozētos ienākumus samazina par 10%. Izmantojot šo metodi risks vispār netiek vērtēts saistībā ar konkrēto projektu un šī metode netiek balstīta uz teorētiskām zināšanām.

Atmaksāšanās metodes indikators – jo ātrāk atmaksājas ieguldītie līdzekļi, jo mazāk riska. Par labāko tiek uzskatīts projekts ar mazāku atmaksāšanās periodu. Bet atmaksāšanās

perioda laikā tīro ienākumu plūsma ir pakļauta dažādu riska faktoru ietekmē, tādēļ arī šī metode nav droša.

Vislabākā (vissliktākā) prognozēšanas metode – saistīta ar iespējamā optimistiskā un pesimistiskā rezultāta noteikšanu jeb tā saucamo prognožu dakšu.

2.1. att. Optimistiskā un pesimistiskā rezultāta noteikšana [13;24]

Zinot šīs divas rezultātu robežas, uzņēmējs var sagatavoties jebkuram rezultātam, kas atrodas starp šiem diviem lielumiem. Piem., projekta īstenošanas rezultātā mēs varam iegūt peļņu līdz 8000 EUR, vai ciest zaudējumus līdz 2000 EUR.

Jūtīguma analīze - tiek noteikti kritiskie pieņēmumi attiecībā uz prognozēto naudas plūsmu un tiek noteiktas izmaiņas projekta rezultātos. Ar šīs metodes palīdzību var noteikt, kā izmainīsies tīrie ienākumi, mainoties dažādiem mainīgiem lielumiem (cena, izmaksas, pārdošanas apjoms).

Pastāv vairākas riska samazināšanas metodes. Izvēloties konkrēto finanšu darījumu sfēru, būtu jāievēro sekojoši principi:

1. pirms darījumā iegulda kapitālu, ir jāaprēķina maksimāli iespējamais riska apmērs;

2. riska iespējamais apjoms ir jāsalīdzina ar visu veidu pašu rīcībā esošajiem finanšu resursiem;
3. finanšu darījuma apjoms nedrīkst pārsniegt pašu kapitālu;
4. pieņemt negatīvu lēmumu, ja pastāv vismazākās šaubas par projekta lietderību [11;115].

Diversifikācija – (nekad nenest visas olas vienā grozā) līdzekļus nekad nevajag ieguldīt vienā projektā vai objektā, bet gan sadalīt pa dažādas nozīmes projektiem, pie tam kuri nav saistīti savā starpā. Vērtspapīrus nekad nepirkt visus viena veida – variēt - obligācijas un akcijas, pie tam dažādu uzņēmumu, nevis viena uzņēmuma.

Maksimālas informācijas ievākšana par plānoto ieguldījumu sfēru - jo pilnvērtīgāka informācija, jo riska pakāpe ir zemāka. Ir nepieciešams veikt finanšu risku novērtējumu, lai būtu skaidrs, kāda riska apdrošināšana ir nepieciešama.

2.3. Finanšu riska apdrošināšana un finanšu risku novērtējums

Riska apdrošināšana vai finanšu darījumu apdrošināšana - tas plaši izplatīts rietumu valstīs, pie mums vēl ļoti maz ar to nodarbojas. Tā ir līguma noslēgšana, sakarā ar kuru apdrošināšanas sabiedrība apņemas izmaksāt noteiktu naudas summu apdrošinātam uzņēmumam, ja riska iestāšanās gadījumā šis uzņēmums cietīs zaudējumus. Ir jāveido rezerves fondi paredzamiem finanšu darījumiem.

Darījumu apjomu limitēšana - maksimālās summas noteikšana izdevumiem, kredītiem. Limitēšanu savā praksē bieži izmanto bankas, izsniedzot aizdevumus, noslēdzot ovedrafta līgumus, izsniedzot darījumu čekus. Investori limitē ieguldāmā kapitāla lielumu. Terminlīgumu slēgšana – piem., zemnieki slēdz rudenī līgumu par nākošās ražas pārdošanu.

Izplatītākie finanšu riska apdrošināšanas veidi, ko piedāvā Latvijas apdrošināšanas sabiedrības tiek dalīti sekojoši:

1. kredītu (komerc kredītu) apdrošināšana;
2. uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšana, pēc kuras apdrošinātājs atlīdzina apdrošinātam uzņēmumam zaudējumus, kurus izraisījusi apdrošinātā gribai nepakļauta uzņēmējdarbības pārtraukšana – neiegūtā peļņa, radušies zaudējumi utt. – līdz uzņēmējdarbības atjaunošanai;
3. no negaidītiem finanšu satricinājumiem, kurus var izraisīt celtniecības garantijas saistību neizpilde dažādu risku iestāšanas rezultātā pasargās ar celtniecību saistīto garantiju apdrošināšana;
4. kravu apdrošināšana.

1. Kredītu (komerc kredītu) apdrošināšana.

Šobrīd Latvijā vidējais atliktā maksājuma termiņš ir 19 dienas. *Creditreform Latvija* pētījumā iegūtie dati liecina, ka komerc kredītu (komerc kredīts jeb atliktais maksājums dod iespēju klientam par saņemtajām precēm vai pakalpojumiem norēķināties ne tūlīt, bet gan piegādātāja noteiktā termiņa ietvaros. Tas sekmē piegādātāja pārdošanas apjoma pieaugumu, nostiprinot konkurētspēju tirgū. Savukārt klients iegūst zināmu „atelpu”, kas sniedz iespēja norēķināties vēlāk. Tas, cik kompānija savā kredītpolitikā atļaujas būt liberāla vai konservatīva, ietekmē ne tikai iespējamus zaudējumus no neapmaksātajiem rēķiniem, bet arī klientu skaitu, apgrozījumu, konkurētspēju un visbeidzot – peļņu) piešķiršanas politika Latvijas uzņēmumos ar katru gadu kļūst liberālāka.

Komerc kredītu apdrošināšana un faktoringš arī ir vērsti pamatā uz kredītriska mazināšanu. Tai pašā laikā tiem ir zināma specifika. Faktoringš pēc būtības ir finansēšanas avots un labākajā gadījumā pārņem arī nesamaksāšanas riskus. Kredītriska apdrošināšanas piedāvājums ir diezgan skops un arī izcenojumi ir diezgan dārgi. [15;25].

Arī eksporta darbība attiecas uz kredītu apdrošināšanu, t.i., Latvijas eksportētājiem un to kreditējošām bankām iespēja konkurēt starptautiskajā tirdzniecībā ar citu valstu eksportētājiem, paplašināt preču un pakalpojumu noieta tirgus, samazināt zaudējumus komerciālā vai politiskā riska dēļ, paļaujoties uz apdrošināšanu.

Darbības var iedalīt šādās grupās:

- eksporta apdrošināšana (garantēšana) sedz eksportētāja darījumos ar ārvalstu pircēju (tā valsti) esošos riskus. Pie eksporta apdrošināšanas pieskaitāma arī banku sniegto eksporta kredītu (pircēja kredītu) apdrošināšana;
- eksporta finansējuma garantēšana nodrošina eksportētājam saņemt finansējumu (kredītu) eksporta līgumu izpildei (pirmspiegādes kredīts, apgrozāmo līdzekļu kredīts u.c.) un rada eksportētāju kreditējošai bankai iespēju izsniegt kredītu eksportētājam par zemāku procentu likmi, bieži bez jebkāda cita papildu nodrošinājuma [16;15].

Kopumā no Latvijas apdrošinātājiem kredītu apdrošināšana licences ir saņēmušas sekojošas apdrošināšanas akciju sabiedrības.

Tātad, viens no kredīta noformēšanas noteikumiem ir kredīta priekšmeta, kredīta ņēmēja apdrošināšana riskiem. Lai varētu kompensēt varbūtējā negadījumā radītos zaudējumus, nepieciešams veikt apdrošināšanu uz visu aizdevuma līguma darbības laiku.

2. Uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšana.

Šis apdrošināšanas veids pasargās no finansiāliem zaudējumiem, kas rodas īpašuma apdrošināšanas gadījuma rezultātā, pārtraucot vai kavējot sekmīgu uzņēmējdarbību. Uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšana paredz zaudējumu atlīdzību līdz pilnīgai uzņēmējdarbības atjaunošanai vai līdz apdrošināšanas termiņa beigām, kurš norādīts polisē. Apdrošinājuma summa tiek aprēķināta saskaņā ar uzņēmuma grāmatvedības pārskata finanšu datiem, par pamatu ņemot uzņēmuma gada apgrozījumu, darbinieku algas, kā arī pastāvīgās izmaksas.

Kā darba sākumā minēts, apdrošināšanas prēmija tiek aprēķināta, ņemot vērā apdrošinājuma summu, īpašuma apdrošināšanas riskus, uzņēmuma paaugstināta riska faktorus u.c. Apdrošināšanas gadījuma rezultātā tiek segta uzņēmuma negūtā peļņa, kā arī tiek

atmaksātas strādājošo algas. Izvērtējot katru konkrēto apdrošināšanas gadījumu, atlīdzībā iespējams ietvert papildus izmaksas, kas saistītas ar uzņēmējdarbības turpināšanu vai ātrāku atjaunošanu. Apdrošināšanas atlīdzības kopējā maksimālā summa nevar pārsniegt apdrošinājuma summu.

Uzņēmējiem tiek piedāvāts papildus īpašuma apdrošināšanai apdrošināties pret īpašuma apdrošināšanas risku izraisītiem zaudējumiem uzņēmuma peļņā, kas radušies uzņēmējdarbības pārtraukšanas periodā, t.sk. apdrošinātājs sedz šajā periodā izmaksātās darbinieku algas un uzņēmuma pastāvīgās izmaksas. Šī apdrošināšana paredz zaudējumu atlīdzību līdz uzņēmējdarbības pārtraukšanas perioda beigām, t.i., pilnīgai uzņēmējdarbības atjaunošanai vai līdz polisē noteiktam termiņam, atkarībā no tā, kurš notikums iestājas pirmais. Obligāta prasība pie uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšanas ir īpašuma apdrošināšana. Apdrošinājuma summa tiek aprēķināta, izejot no esošajiem finanšu datiem, ņemot vērā uzņēmuma attīstības tendences un prognozes.

Dažādu finansiālo zaudējumu apdrošināšanai, tai skaitā uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšanai licences FKTK ir izsnieguši sekojošām apdrošināšanas akciju sabiedrībām.

3. Ar celtniecību saistīto garantiju apdrošināšana

Viena no populārākām finansiālo risku apdrošināšanas kategorijām. Tā paredz apdrošināšanu no negaidītiem finanšu satricinājumiem, kurus var izraisīt celtniecības garantijas saistību neizpilde dažādu risku iestāšanās rezultātā.

4. Kravu apdrošināšana

Atkarībā no apdrošināto finansiālo risku veidiem un skaita paredz trīs apdrošināšanas variantus - **A**, **B** un **C** variants.

A variants paredz apdrošināšanas atlīdzības izmaksu par jebkuru apdrošinātās kravas bojāeju vai bojājumu.

B variants paredz apdrošināšanas atlīdzības izmaksu, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, ko izraisījuši zemāk minētie riski:

- ugunsgrēks vai eksplozija;
- kuģošanas līdzekļa uzsēšanās uz sēkļa, izmešana krastā, apgāšanās vai nogrimšana;
- sauszemes transportlīdzekļa apgāšanās vai nobraukšana no sliedēm;
- transportlīdzekļa sadursme ar jebkuru citu kustošu vai nekustošu objektu;
- transportlīdzekļa bezvēsts pazušana;
- kravas piespiedu izkraušana patvēruma ostā ekstremālos apstākļos;
- zemestrīce, vulkāna izvirdumi, zibens spēriens;
- kravas noskalošana no kuģa klāja vai izmešana pār kuģa bortu;
- jūras, ezera vai upes ūdens iekļūšana kravas pārvadāšanas telpā, konteinerā vai kravas uzglabāšanas vietā;
- atsevišķas kravas daļas pilnīga bojāeja, kas radusies krišanas rezultātā
- iekraušanas vai izkraušanas gaitā.

C variants paredz apdrošināšanas atlīdzības izmaksu, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, ko izraisījuši zemāk minētie riski:

- ugunsgrēks vai eksplozija;
- kuģošanas līdzekļa uzsēšanās uz sēkļa, izmešana krastā, apgāšanās vai nogrimšana;
- sauszemes transportlīdzekļa apgāšanās vai nobraukšana no sliedēm;
- transportlīdzekļa sadursme ar jebkuru citu kustošu vai nekustošu objektu;
- kravas piespiedu izkraušana patvēruma ostā ekstremālos apstākļos;
- zemestrīce, vulkāna izvirdumi, zibens spēriens;
- atsevišķas kravas daļas pilnīga bojāeja, kas radusies krišanas rezultātā iekraušanas vai izkraušanas [20;6].

Apdrošinātājs izmaksā apdrošināšanas atlīdzību personai, kurai apdrošināšanas riska stāšanās brīdī ir kravas īpašumtiesības vai, kura uzņēmusies risku.

5. Muitas nodevu un nodokļu apmaksas apdrošināšana

Šī apdrošināšana ir spēkā preču tranzīta gadījumā, preču īslaicīgas ieviešanas un izvešanas gadījumā, preces īslaicīgi ievēdot vai izvedot pārstrādes nolūkā, glabājot tās muitas noliktavā, kā arī preču eksportam. Apdrošinājuma summa ir ne augstāka par atbilstošo nodokļu un muitas nodevu apjomu un to izmaksā attiecīgās valsts Muitas departamentam saskaņā ar apdrošināšanas gadījumā uzrādītajiem dokumentiem. Gadījumā, ja apdrošinājuma ņēmējs nav nomaksājis nepieciešamo summu vai nomaksājis tikai daļu no tās, apdrošināšanas sabiedrība segs atlikušo daļu. Tarifa likme muitas nodevu un nodokļu apmaksas apdrošināšanai ir līdz 5% no muitas nodevas apjoma [16;19].

6. Celtniecības risku apdrošināšana.

Līdz ar ekonomikas pieaugošo dinamiku celtniecība Latvijā ir ierindojusies būtiskāko tautsaimniecības nozaru skaitā. Celtniecības risku apdrošināšana garantē stabilitāti gan darba pasūtītājiem, gan izpildītājam, gan arī finansētājam. Šajā nozarē apdrošināšanas kompānijas nodrošina piedāvājuma atbilstību ikviena klienta konkrētajām vajadzībām. Klientiem tiek piedāvātā diferencētā pieeja celtniecības risku apdrošināšanā.

Celtniecības un montāžas visu risku apdrošināšana ar vispārēju segumu- Īpaši piemērota nelielu būvobjektu - privātmāju un dzīvokļu celtniecībā un restaurācijā.

Industriālās celtniecības un montāžas risku apdrošināšana piedāvā vispārātzītos un pasaulē plaši izmantotos apdrošināšanas produktus. Šis apdrošināšanas pakalpojums arī Latvijā jau ir pārbaudīts praksē un guvis lieliskas atsauksmes. Piedāvājuma spektrs sniedz klientam plašas apdrošināšanas iespējas, sākot no celtniecības darbu apdrošināšanas standarta polises līdz izvērstai visu risku polisei.

Latvijā pieprasītākie celtniecības risku apdrošināšanas segumi:

- būvdarbu apdrošināšana;
- būvdarbu garantijas apdrošināšana;
- esošā īpašuma apdrošināšana, veicot objekta rekonstrukciju;
- civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
- būvmateriālu apdrošināšana (būvobjektā vai noliktavā);
- būvmateriālu iekšzemes transportēšanas apdrošināšana;
- celtniecības tehnikas un darbarīku apdrošināšana [14].

Apdrošināšanas kompānijas piedāvā celtniecības uzņēmumiem gan vienreizējas apdrošināšanas polises, gan arī “atvērto polisi” kādam noteiktam laika periodam. “Atvērtā polise” apdrošinājuma ņēmējam sniedz apdrošināšanas aizsardzību visiem projektiem konkrētā laika periodā. Tādējādi klients ietaupa gan administratīvās izmaksas, gan laiku, jo nav nepieciešams noslēgt atsevišķu apdrošināšanas līgumu katram konkrētam projektam.

Pārapirošināšana ir darbība, kad daļa no apdrošinātāja akceptētā riska tiek nodota citam apdrošinātājam (pārapirošinātājam). Pārapirošināšana ļauj samazināt zaudējumu lielumu atsevišķiem riskiem vai zaudējumu summu, kas radusies no viena atgadījuma, sadalot zaudējumus starp apdrošinātāju un pārapirošinātāju. Apdrošināšanas sabiedrības, kuras veic savu risku pārapirošināšanu, līdz ar to ierobežo atsevišķu lielu zaudējumu iestāšanos un stabilizē akceptēto risku portfeli. Pārapirošināšana stabilizē arī apdrošināšanas sabiedrību finansiālo stāvokli, jo uzlabo to maksātspējas normu.

Globalizējoties pasaules tirgiem un nemitīgi mainoties darījumu videi, aizvien palielinās dažādu iekšēju un ārēju riska faktoru ietekmes iespējamība uz uzņēmumu darbību, neatkarīgi no to lieluma un stabilitātes.

Multinacionālas starptautiskas kompānijas, uzsākot darbību kādā no jaunapgūstamajiem tirgiem, bieži izmanto globālu apdrošināšanas pieeju, proti, ja uzņēmuma riskus mītnes zemē apdrošina kāda noteikta apdrošināšanas kompānija, tad nereti šī pati kompānija seko klienta ekspansijai visā pasaulē, tādējādi klients bieži ietaupa finansu resursus, iegūst labākus

apdrošināšanas noteikumus un, kas ir vienlīdz būtiski, vienādus produktu un samaksas standartus visā pasaulē. Tas ļauj rēķināties ar noteikta līmeņa servisu jebkurā valstī, kur vien darbojas kompānija.

Daudzi uzņēmumi risku analīzi uzskata par pilnīgi nepieciešamu un tā kļūst par uzņēmuma filozofijas un darbības stūrakmeni uzņēmuma ilgstošai un veiksmīgai attīstībai, jo analīzes procesā iespējams identificēt bīstamību praktiski ikvienā jomā, ieskaitot īpašumu, saistības, darbinieku drošību, uzņēmuma tēlu, vides aizsardzības jautājumus utt.

Ideālā gadījumā risku analīze tiek veikta sistēmas, procesa utt. veidošanas stadijā, tādējādi izvairoties no attiecīgo risku nestajiem zaudējumiem vēlāk.

Riska analīzes procesā tiek skatīts uzņēmēju definēts risku spektrs, kas varētu ietekmēt uzņēmumu, sākot ar veidu, kā uzņēmums ir organizēts, piemēram, tā struktūra, ģeogrāfiskais izvietojums, produktu preču zīmju atpazīstamība, vadošie darbinieki, turpinot ar tādiem ārējiem faktoriem kā izmaiņas procentu likmēs par aizņēmumiem bankās, valūtas kursa svārstības, izmaiņas likumdošanā un daudziem citiem. Risku analīze ļauj uzņēmējiem saskatīt sakarības starp primārajiem un sekundārajiem riskiem - cēloņiem un sekām, kurus bieži vien viņi, ja ne pārzina, tad nojauš, bet neizdara atbilstošus secinājumus un nepieņem adekvātus lēmumus [11;115].

Piemēram, kāda plaša patēriņa preču izplatītājkompānija bija pilnībā nodrošinājusi savas noliktavas pret ugunsgrēka draudiem ar visu iespējamo aprīkojumu, bet riska analīzes rezultātā viens no izdarītajiem secinājumiem pierādīja to, ka uzņēmums varētu ciest daudz vairāk, ja kompānijas datorsistēmā caur elektronisko pasūtījumu pieņemšanas sistēmu nonāktu datorvīruss. Risku analīzes rezultātā gūtā informācija ir nenovērtējama uzņēmumam, jo riska mazināšana un izslēgšana vienmēr ir izdevīgāka nekā kompensācijas saņemšana no apdrošināšanas sabiedrības.

Uzņēmējdarbība ir pakļauta noteiktam riskam, kuru var iedalīt pēc tā rašanās avota, iemesla un iedarbības rakstura.

Visus uzņēmumu riskus nosacīti var iedalīt vairākās grupās, par pamatu ņemot vairākus kritērijus. Pēc apdrošināšanas iespējām riski tiek iedalīti divās lielās grupās: apdrošināmie riski

un neapdrošināmie riski. Uzņēmējdarbības struktūra var daļēji pārlīkt risku uz citām struktūrām, piemēram, uz apdrošināšanas sabiedrībām, veicot noteiktus tēriņus apdrošināšanas iemaksu veidā. Apdrošināmie riski ir riski, kurus var apdrošināt. Parasti riskus, kurus iespējams apdrošināt, vērtē no apdrošināšanas gadījuma iestāšanās varbūtības viedokļa un zaudējumu kvantitatīvajiem apmēriem. Neapdrošināmie riski ir riski, kurus nevar apdrošināt. Tie ir riski, kuri var parādīties tikai konkrētas uzņēmējdarbības robežās, un tāpēc tiem nav ārējā tirgus. Pie neapdrošināmajiem riskiem pieder nepārvarama spēka (*force-majeure*) riski, kuru līmeni nav iespējams novērtēt, kā arī tāda mēroga riski, kurus neviens nav gatavs uzņemties [11;78].

Riskus var iedalīt iekšējos un ārējos riskos. Ar iekšējiem šajā gadījumā saprotam uzņēmumam raksturīgos individuālos riskus, piemēram, savstarpējā komunikācija starp stuktūrvienībā vai personāla jautājumi. Savukārt, ārējie riski būtu tie, kas atrodas ārpus šī uzņēmuma darbinieku ietekmes, un tie var censties vienīgi mazināt šo risku ietekmi uz uzņēmumu. Klasiski piemēri būtu ekonomiskie riski (valūtas risks) un likumdošanas izmaiņas. Protams, šis sadalījums ir ļoti nosacīts, un nereti abu grupu riski var pārklāties.

Lai atvieglotu risku identifikācijas darbu, var izmantot arī risku iedalījumu tādās grupās, kā zemāk minētās. Šis uzskaitījums noteikti nav izsmēļošs, un arī minētie riski nebūs vienlīdz aktuāli dažāda profila un izmēra uzņēmumiem. Tātad, domājot par iespējamajiem riskiem, varam izmantot šādas vispārējas kategorijas:

1. drošības jautājumi (darba drošība, ugunsdrošība, piekļuves drošība, informācijas konfidencialitāte);
2. informācijas sistēmas;
3. transports, ar to saistītās problēmas;
4. juridiskie jautājumi;
5. personāla jautājumi;
6. finansiāla rakstura jautājumi;
7. ekonomiskie jautājumi;
8. politiskie jautājumi;
9. likumdošana, tās izmaiņas;
10. atkarība no piegādātājiem;
11. dabas parādības.

Risku iedalījums pēc to pielietojuma dažādās uzņēmuma darba stadijās. Var izšķirt šādus riskus:

- biznesa plānošanas, stratēģisku lēmumu pieņemšanas riski (plaša rakstura un nopietnas ietekmes riski, kurus svarīgi apzināties pirms lēmumu pieņemšanas, bet kurus visbiežāk nevaram ietekmēt);
- darbības riski (ikdienas darbā sastopamas risku grupas, piemēram, drošības jautājumi, darbības nepārtrauktības plānošana u.tml.);
- projektu riski (ieviešot jebkuru jaunu projektu, ir svarīgi jau to uzsākot veikt risku analīzi, kā arī projekta gaitā to pārskatīt).

Risks ir ikdienas faktors gan fiziskām personām, gan uzņēmējiem. Cilvēki cieš nelaimes gadījumos, var izcelties ugunsgrēks. Jebkura uzņēmējdarbība ietver sevī zināmus iekšējos riska faktoros. Piemēram, sastādot uzņēmējdarbības plānu, jāatklāj šie riska faktori, jāizanalizē to rašanās iemesli, varbūtība, laiks, paredzami materiālie zaudējumi un citas sekas.

3. SIA “A” VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS UN FINANŠU RISKU NOVĒRTĒJUMS

Ir noskaidrots un zināms kā strādāt ar riskiem, kā tos vadīt, samazināt un apdrošināt. Uzņēmums var veikt pilnu finanšu riska novērtējumu, lai saprastu kādas apdrošināšanas polises iegādes būs nepieciešamas katram finanšu riskam.

3.1. SIA “A” vispārējs raksturojums

Uzņēmums SIA “A” nodarbojas ar vairumtirdzniecību un kravu pārvadājumiem (dažādas saimniecisko līdzekļu un pārtikas preces). Uzņēmumā tiek nodarbināti vairāk kā 200 cilvēki. Ar SIA “A” sadarbojas vairāk nekā 500 uzņēmumu, no tiem vairāki Latvijas, Igaunijas, Lietuvas, Polijas, Ukrainas, Lielbritānijas, Vācijas, u.c. valstu partneri. Ikdienu uzņēmuma vadībai nākas saskarties ar iespējamajiem finanšu riskiem. Lai visa grāmatvedības uzskaitē esošā informācija būtu patiesa un atbilstoša visiem finanšu pārskatiem, ir atbildīgi desmit grāmatveži un divi finanšu speciālisti. Jo lielāks ir uzņēmums, jo lielāka ir iespēja, ka esošais risks piepildīsies un parādīsies jauni riski, tāpēc lielu uzmanību jāpievērš risku vadībai

3.2. SIA “A” finanšu riska novērtējums

Jebkura uzņēmējdarbība vienmēr ir saistīta ar risku. Turklāt lielāku peļņu parasti sola darījumi ar augstāku riska pakāpi. Lai pasargātu uzņēmuma darbību no iespējamiem zaudējumiem, ir jāprot risku novērtēt. Kā zināms, jebkurš tirgus vērtējums ir nosacīts, visu paredzēt nav iespējams, taču katram riskam noteikti jānosaka maksimālā robeža. Pēc risku izcelsmes var izdalīt divas risku grupas: ārējie un iekšējie riski. Ārējie riski ir objektīvi, un tos nevar regulēt pašas kompānijas menedžeri. Pie ārējiem riskiem pieskaita politiskos, likumdošanas, ekonomiskās krīzes riskus, dabas stihijas gadījumu riskus. Iekšējie riski rodas pašas kompānijas darbības rezultātā. Pie šādiem riskiem pieskaita finanšu riskus, realizācijas riskus, nepareiza vadības lēmuma risku.

Uzņēmuma finanšu stāvoklis ir komplekss jēdziens, kura absolūtie un relatīvie rādītāji atspoguļo uzņēmuma finanšu resursu esamību, izvietojumu un izlietojumu. Šo rādītāju analīze ļauj novērtēt uzņēmuma finansiālo struktūru stabilitāti, kas savukārt ir riska novērtēšanas kritērijs [11;33].

Lai atbildētu uz jautājumu, kā uzņēmums tiek pakļauts dažādiem finanšu riskiem, jāiepazīstas ar uzņēmuma finanšu pārskatiem – bilanci, peļņas vai zaudējumu aprēķinu un citiem dokumentiem, piemēram, bilances pielikumu. Bilances analīze jāveic ar mērķi atklāt riskus, izskaitļojot un analizējot:

- likviditātes rādītājus (likviditātes kopējais koeficients, likviditātes starpseguma koeficients, absolūtā likviditāte) un attiecību starp aktīviem un uzņēmuma īstermiņa kredītsaistībām, īpašu uzmanību pievēršot termiņu nesaskaņai starp aktīvu un pasīvu dzēšanu;
- maksāspējas rādītājus (finanšu atkarības koeficients, finanšu neatkarības koeficients, finanšu līdzsvara koeficients) un uzņēmuma atkarības pakāpi no svešā kapitāla;
- uzņēmuma jūtīgumu pret riskiem, kas saistīti ar valūtas kursa izmaiņām konsolidētajā bilancē, ja uzņēmumam ir meitas uzņēmums citās valstīs;
- uzņēmuma kredītus (ja kredītiem ir mainīga procentu likme, to apkalpošana prasīs izmaiņas izmaksās, jānovērtē arī, cik jūtīgs ir uzņēmums pret procentu risku);
- uzņēmuma pamatlīdzekļu kustību, struktūru un vecumu, īpaši izdalot nomātos un uz līzīngā iegūtos pamatlīdzekļus (jāpārlicinās par apdrošināšanas līgumu esamību un jānovērtē uzņēmuma īpašuma, kredīta un valūtas riskus līzīngā operācijās, jo tas ļaus novērtēt morālā nolietojuma risku);
- apgrozāmos līdzekļus (to struktūru, apgrozījumu kopumā un pa atsevišķiem elementiem), debitoru parādus (termiņi, ražošanas resursu norēķinu sistēma) un cenu, īpašuma un kredītu riskus, kas saistīti ar uzņēmuma apgrozāmajiem līdzekļiem;
- uzņēmuma kapitāla struktūru, rezervju esamību un pietiekamību, jo tas ļaus novērtēt uzņēmuma aizsardzības pakāpi pret risku [22].

Uzņēmuma finanšu risku novērtēšanas relatīvie rādītāji [11;67]

Rādītāju nosaukums	Formula	Riska pakāpes dinamika*
1	2	3
Likviditātes rādītāji		
1. Kopējās likviditātes koeficients	$\frac{\text{Apgrozāmie līdzekļi}}{\text{Īstermiņa saistības}}$	↑ ↓
2. Likviditātes starpseguma koeficients	$\frac{\text{Apgrozāmie līdzekļi} - \text{krājumi}}{\text{Īstermiņa saistības}}$	↑ ↓
3. Absolūtās likviditātes koeficients	$\frac{\text{Naudas līdzekļi} + \text{īstermiņa vērtspapīri}}{\text{Īstermiņa saistības}}$	↑ ↓
Maksātspējas (saistību) rādītāji		
4. Saistības īpatsvars bilancē	$\frac{\text{Saistības}}{\text{Balances kopsumma}}$	↑
5. Finanšu līdzsvara koeficients	$\frac{\text{Saistības}}{\text{Pašu kapitāls}}$	↑
Aprites rādītāji		
6. Finanšu svira (finanšu līdzdalības koeficients)	$\frac{\text{Aizņemtālais kapitāls}}{\text{Pašu kapitāls}}$	↑
7. Krājumu aprites koeficients	$\frac{\text{Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas}}{\text{Krājumu vidējais atlikums}}$	↑ ↓

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
8. Debitoru parādu dzēšanas ilgums	$\frac{\text{Debitoru parādu vidējais atlikums X 360}}{\text{Neto apgrozījums}}$	↑
Rentabilitātes (ienesīguma) rādītāji		
9. Komerčiālā rentabilitāte	$\frac{\text{Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem}}{\text{Neto apgrozījums}}$	↓
10. Bruto peļņas rentabilitāte	$\frac{\text{Bruto peļņa}}{\text{Neto apgrozījums}}$	↓
11. Ekonomiskā rentabilitāte	$\frac{\text{Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem}}{\text{Aktīvu vidējā vērtība}}$	↓
12. Finansiālā rentabilitāte	$\frac{\text{Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem}}{\text{Pašu kapitāla vērtība}}$	↑ ↓

Piezīmes:

* Stabiņā uz leju ir parādīta uzņēmuma kopējā riska dinamika, izmantojot šādus apzīmējumus:

↑ - kopējā riska pakāpe aug;

↑↓ - kopējā riska pakāpe var gan augt, gan samazināties atkarībā no koeficienta lieluma palielināšanas cēloņa;

↓ - kopējā riska pakāpe samazinās.

Turpinājumā tiks apskatīti trīs finanšu risku veidi (kredītrisks, valūtas risks un likviditātes risks) un to vadības pamatprincipi.

Jo riskantāka ir uzņēmuma darbība un jo vairāk ir īstermiņa kreditoru, jo likviditātes rādītājam vajadzētu būt lielākam. Tā nefinanšu sektorā mazākais likviditātes rādītājs varētu būt 0,2 jeb 20% no saistībām ar termiņu līdz vienam gadam. Banku sfērā, kur darbībā pārsvarā tiek

izmantoti piesaistītie līdzekļi, likvīdiem aktīviem ir jāveido vismaz 30% no saistībām ar termiņiem līdz 1 mēnesim (nevis 1 gadam). Tātad bankām likviditātes kritērijs ir daudz stingrāks.

Likviditāti ietekmē uzņēmuma vai komercbankas spēja saskaņot resursu un ieguldījumu termiņus. Finanšu menedžmentā labi pazīstamais darbības finansēšanas “zelta likums” nosaka, ka īstermiņa resursi jāiegulda īstermiņa darījumos, bet ilgtermiņa vajadzībām jāizmanto ilgtermiņa resursi. Tādējādi, ja uzņēmums vēlas iegādāties pamatlīdzekļi, likviditātes saglabāšanai ieteicams ņemt ilgtermiņa kredītu, bet, lai palielinātu apgrozāmos līdzekļus, vajadzētu izmantot īstermiņa kredītus. Šie paši principi ir jāievēro arī finanšu kompānijām savu līdzekļu pārvaldīšanā.

Autores viens no apskatāmajiem uzņēmumiem ir viena īpašnieka sabiedrība ar ierobežotu atbildību (SIA) “A”.

Uzņēmumam ir divi galvenie darbības virzieni – vairumtirdzniecība un kravu pārvadājumi.

Uzņēmums ir valsts sociālo apdrošināšanas iemaksu, PVN, nekustamā īpašuma, dabas resursu, iedzīvotāja ienākumu nodokļa un uzņēmuma ienākuma nodokļa maksātājs.

Darbā tiks analizēts uzņēmuma 2018. un 2019.gads, bilances izmaiņu vērtējums un peļņas vai zaudējumu aprēķina analīze.

3.2. tabula

SIA “A” bilances vertikālā analīze [23]

	2018.g. (%)	2019.g. (%)	Izmaiņu vērtēj.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
AKTĪVS			
Ilgtermiņa ieguldījumi	29,7%	51,7%	-
Apgrozāmie līdzekļi:			
a) krājumi	29,5%	19,3%	+/-
b) debitori	31,7%	20%	-
c) nauda	9,2%	8,7%	+

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
PASĪVS			
Pašu kapitāls	20,3%	22,5%	-
Saistības:			
a) īstermiņa	75,1%	61,6%	-
b) ilgtermiņa	2,8%	13,2%	+

Pēc bilances analīzes datiem ir redzams, ka SIA "A" ir palielinājušies debitori. Pēc tā varētu secināt, ka finanšu risks ir palielinājies, bet viennozīmīgi to nevar apgalvot, jo ir palielinājušies arī naudas līdzekļi un krājumi, kas liecina par finanšu risku samazināšanos. Kā negatīvu faktoru var minēt to, ka ir palielinājies kreditoru apjoms, it īpaši tas attiecas uz īstermiņa kreditoriem, kas ir bīstamāk kā ilgtermiņa kreditoru pieaugums, tomēr vairumtirdzniecības uzņēmumiem tā ir normāla parādība, ko pilnībā kompensē likvidāko apgrozāmo līdzekļu (naudas) pietiekošs apjoms.

3.3. tabula

SIA "A" bilances horizontālā analīze (EUR) [23]

	2019.g.		2018.g.	Izmaiņas
	EUR	%	EUR	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
AKTĪVS				
Ilgtermiņa ieguldījumi:				
Nemateriālie ieguldījumi	0		0	
Pamatlīdzekļi	54598	96,8	56423	-
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi	291	6,2	4680	-
KOPĀ	54889	89,8	61103	-
Apgrozāmie līdzekļi:				
Krājumi	54581	238,5	22890	+/-
Debitori	58600	244,5	23963	-

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Vērtspapīri un līdzdalība kapitālos	0		0	
Nauda	16979	164,2	10343	+
KOPĀ	130160	227,6	57196	+
BILANCE	185049	156,4	118299	+
PASĪVS				
Pašu kapitāls	37563	141,2	26604	+
Uzkrājumi	3251	102,7	3164	+
Kreditori:				
Ilgtermiņa kreditori	5272	33,8	15611	+
Īstermiņa kreditori	138963	190,6	72920	-
KOPĀ	144235	162,9	88531	-
BILANCE	185049	156,4	118299	+

Salīdzinot 2018.gada un 2019.gada noslēguma bilanci, var redzēt, ka ir palielinājies bilances kopējais apjoms par 156,4 %, kam par iemeslu ir krājumu, debitoru un naudas (tātad apgrozāmo līdzekļu) pieaugums. Pa 2019. gadu ir pieaudzis arī pašu kapitāls, kas liecina par uzņēmuma attīstību un tas nozīmē, ka finanšu risks šajā postenī tiek samazināts.

Ievērojami ir sarucis ilgtermiņa ieguldījumu apjoms no 4680 līdz 291 eiro.

Krājumu, kreditoru un debitoru pieauguma tempi nākotnē uzņēmumam var draudēt ar to, ka tā rīcībā sāks trūkt skaidrie naudas līdzekļi. Skaidrie naudas līdzekļi ir likvīdo līdzekļu avots. Ja uzņēmumam trūkst skaidra nauda, palielinās finanšu risks.

Salīdzinot 2019.gada un 2018.gada peļņas vai zaudējumu aprēķinu (skat. pielikums Nr.1) redzams, ka 2019.gadā uzņēmuma peļņa ir samazinājusies uz pusi, un vairs ir tikai 10958 eiro. Par galveno peļņas samazināšanās iemeslu var minēt degvielas cenu kāpumu, taču galvenais iemesls ir procenta maksājumu pieaugums.

Toties uzņēmumam 2019.gadā ir pieaudzis apgrozījums, taču situācija, ka tas nespēj sniegt atspaidu uz peļņu liecina par neefektīvu uzņēmuma darbību.

Lai izvērtētu riska esamību uzņēmumam, nepieciešams izvērtēt uzņēmuma darbību ar konkrētiem finanšu riskiem (skat. 3.5.tabulu)

3.5. tabula

SIA “A” finanšu risku novērtējums

Finanšu risks	Uzņēmuma darbības, kuru rezultātā risks var vai nevar iestāties	Risks ir vai nav
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Kredītrisks	Uzņēmums darbojas ar peļņu un spēj segt savas kredītsaistības, neļaujot rasties kredītriskam	NAV
Procentu risks	Samazinoties vai palielinoties procentu likmei, aizņemtajam kredītam, var mainīties plānotās atgrieztās summas apjoms	IR
Valūtas risks	Sadarbojoties un norēķinoties ar partneriem Polijā, Ukrainā un Lielbritānijā, valūtas svārstību dēļ rodas gan neplānoti zaudējumi, gan peļņa	IR
Kapitāla izmaiņu risks	SIA “A” īpašnieks vairākus gadus veiksmīgi darbojas tirdzniecības nozarē, kas liecina, ka uzņēmuma īpašnieks neplāno samazināt ieguldīto kapitālu	NAV
Nodokļu risks	Mainoties nodokļu politikai, mainās arī nodokļu likmes, kas tiešā veidā ietekmē uzņēmuma plānoto naudas līdzekļu izdali, kas paredzēti nodokļu nomaksai (PVN, UIN, IIN, u.c.)	IR
Preču risks	SIA “A” ir ieņēmis stabilu tirgus daļu, kas uzņēmumam dod pārliecību, ka cenu svārstības ir minimālas, kas finansiālo situāciju būtiski neietekmēs un risks neiestāsies	NAV
Likviditātes risks	SIA “A” ir nodrošinājies ar likvīdiem līdzekļiem	NAV

Pēc autores domām, visbiežāk uzņēmums saskaras tieši ar valūtas risku, jo darījumi ar ārvalstu partneriem (ASV dolāriem, Polijas zlotiem un Ukrainas grivnām) tiek veikti reizi

dienā, kā arī valūtas tirgus ir ļoti mainīgs, tādēļ uzņēmuma vadība nespēj aprēķināt plānotos izdevumus saistību segšanai. Taču diemžēl neviena apdrošināšanas kompānija neapdrošina valūtu riskus, tāpēc, lai samazinātu vai novērstu pilnībā risku iestāšanos varbūtību, nepieciešams klasificēt riskus, noteikt riska pakāpi, kas nozīmē, ka ir nepieciešams speciālists, kas nodarbojas ar risku pārvaldību.

Uzņēmumam ir skaidri zināmi finanšu riski, sekojošā darbība ir apzināties finanšu risku apdrošināšanas iespējas un jāveic potenciālo apdrošinātāju novērtējums.

4. SIA "A" FINANŠU RISKU APDROŠINĀŠANAS IESPĒJU NOVĒRTĒJUMS

Veicot SIA "A" analīzi, tika secināts kādi finanšu riski ir uzņēmumam un kādi apdrošināšanas veidi ir nepieciešami. Šajā nodaļā tiks apkopota informācija par apdrošināšanas kompānijām, kuras piedāvā apdrošināt finanšu riskus un izvērtēta labākā apdrošināšanas kompānija SIA "A", kura nodarbojas ar vairumtirdzniecību un kravu pārvadājumiem.

Kā jau darba sākumā tika minēts, apdrošināšanas notikums (gadījums) ir tāds notikums vai juridisks fakts, kas nav saistīts ar apdrošināšanas ņēmēja apzinātu rīcību, bet kurš polisē paredzēts kā varbūtējs saimnieciski nelabvēlīgs iznākums (ugunsgrēks, zādzība utt.). Parasti tiek izslēgti tādi nelabvēlīgi notikumi kā dabas stihijas katastrofas, kuru varbūtību grūti iepriekš paredzēt, toties nelabvēlīgam gadījumam jābūt nejaušam un polisē atzīmētam. Tāpēc izslēgti gadījumi, ko ar domu var izraisīt pats apdrošinājuma ņēmējs, kā arī gadījumi, kas jau notikuši vai novērsti [18].

Apdrošinot finanšu risku, apdrošinājuma ņēmējs (uzņēmums) uzņemas pienākumu savlaicīgi iemaksāt maksājamo daļu, normu apdrošinātājam - prēmiju. Šajā gadījumā apdrošinājuma ņēmējs ir darba devējs apdrošināšanas organizācijai, kas uzņemas viņa risku. Apdrošināšanas prēmijas lielums atkarīgs no apdrošināšanas riska lieluma. Maksājuma normu (prēmijas lieluma), izteiktu naudas vērtības izteiksmē par apdrošināmo vienību (platību, gabalu, svaru) vai procentos no kopējās apdrošināšanas vērtības, sauc par apdrošināšanas tarifu [24].

Ņemot vērā, ka SIA "A" nodarbojas ar vairumtirdzniecību un kravu pārvadājumiem, uzņēmumam aktuāla ir kredītu, dažādu finansiālo zaudējumu (tostarp uzņēmējdarbības pārtraukšanas, celtniecības, kravu un ar tranzītpārvadājumiem saistīto risku) apdrošināšana, kā arī dažāda veida īpašumu apdrošināšana (skat 4.1.tabulu).

SIA "A" nepieciešamie apdrošināšanas veidi

Apdrošināšanas veids	Apraksts
1	2
Kredītu apdrošināšana	Īpaši izstrādāta apdrošināšana, kas paredz segt zaudējumus (pamatsummas apmērā, neietverot negūto peļņu, likumiskās un līgumiskās sankcijas) par darījumiem, kuros debitors (saskaņā ar līguma nosacījumiem) pilnīgi vai daļēji nav veicis norēķinus ar kreditoru.
Uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšana	Šajā gadījumā apdrošināmā interese ir risku izraisītā uzņēmējdarbības pārtraukuma radītie zaudējumi. Piemēram, apdrošinot uzņēmuma īpašumu ugunsgrēka gadījumam, apdrošinājuma ņēmējs nodrošina sev iespēju par saņemto apdrošināšanas atlīdzību izremontēt izpostītās telpas un sabojāto iekārtu vietā iegādāties jaunas. Uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšanas atlīdzības izmaksa šajā gadījumā uzņēmuma dīkstāves laikā ļaus segt uzņēmuma pastāvīgās izmaksas – darba algas, norēķinus ar kreditoriem u.tml.
Kravu un tranzītpārvadājumu apdrošināšana	Apdrošināmā interese ir kompensācijas saņemšana kravas bojājumu vai zaudējuma gadījumā. Apdrošināšanas sabiedrības piedāvā kravu apdrošināšanu dažādiem apdrošināšanas gadījumiem, ko izraisījuši ceļu satiksmes negadījumi, kuģu apgāšanās vai uzskriešanas uz sēkļa, kravas piespiedu izkraušana ekstremālos apstākļos (dabas stihijas, ugunsgrēki, zādzības utt.). Lielas un dārgas kravas

1	2
	pārapirošina lielās un bagātās ārvalstu pārapirošināšanas kompānijas.
Īpašuma apdrošināšana	Apdrošināšanas sabiedrības piedāvā apdrošināt visdažādākos īpašumus – ēkas, transporta līdzekļus, iekārtas, izejmateriālus utt. Apdrošināmo risku un to kompleksu varianti piemērojami attiecīgajai situācijai – ugunsgrēki, dabas katastrofas, zādzības un cita trešo personu prettiesiska rīcība, sadursmes, inženiertehnisko tīklu bojājumi u.c. Jāņem vērā, ka ēkā esošās mantas apdrošināmas atsevišķi.

Ir zināmi, kādi apdrošināšanas veidi ir nepieciešams SIA “A”, bet kā izvēlēties apdrošinātāju?

Kad veikta apdrošināmo risku apzināšana, jāizvēlas apdrošinātājs. Pēdējos gados apdrošināšana uzņēmējdarbības tirgū savas pozīcijas nostiprinājusi un pieprasījums pēc šāda veida pakalpojumiem strauji pieaug. Ar apdrošināšanu Latvijas Republikā var nodarboties apdrošināšanas akciju sabiedrības un savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvās biedrības, kurām Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likumā paredzētajā kārtībā Finanšu un kapitāla tirgus komisija izsniegusi atbilstošu licenci. Licence tiek izsniegta katram apdrošināšanas veidam atsevišķi.

Orientēties apdrošināšanas pakalpojumu tirgū ir visai sarežģīti, tādēļ bieži tiek izmantoti apdrošināšanas starpnieku pakalpojumi - aģenti un brokeri. Aģentiem ir tiesības pārstāvēt tikai vienu apdrošinātāju. Apdrošināšanas brokera uzdevums ir, ņemot vērā katra klienta specifiskās intereses, piemeklēt tam visatbilstošāko apdrošinātāju un visizdevīgāko apdrošināšanas veidu. Apdrošināšanas brokeru darbību reglamentē LR Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums [25].

Apdrošināšanas ņēmējam jāpārlicinās, vai attiecīgajam aģentam vai brokerim ir nepieciešamās pilnvaras un atbilstošais sertifikāts veidot konkrētās līgumattiecības starp

apdrošināšanas ņēmēju un apdrošinātāju, vai apdrošinātājam ir licence konkrētajam apdrošināšanas veidam. Labs speciālists ne tikai reklamēs konkrētā apdrošinātāja piedāvātos pakalpojumus, bet arī konsultēs par iespējam risku samazināšanā un tieši jums vispiemērotākā apdrošināšanas veida rašanā.

Slēdzot apdrošināšanas līgumu, uzmanība jāpievērš, vai ir skaidra apdrošināšanas gadījuma būtība. Apdrošināšanas gadījums ir ar apdrošināmo risku cēloņa saistīts notikums, kam iestājoties paredzēta apdrošināšanas atlīdzības izmaksa atbilstoši apdrošināšanas līguma noteikumiem. Praksē bieži ir gadījumi, kad nepareizas terminoloģijas vai apdrošināšanas gadījuma izpratnes dēļ vēlāk rodas domstarpības apdrošināšanas līguma izpildes gaitā. Apdrošināšanas līgumos lietotie termini un šo līgumu noslēgšanas kārtība un noteikumi noteikti apdrošināšanas un pārapirošināšanas likumā.

Par jebkuru neskaidrību jājautā savam aģentam vai brokerim pirms līguma parakstīšanas, neatstājot nesaprastu nevienu niansi, jo tām var būt izšķirīga nozīme uzņēmuma interešu aizstāvībā. No aģenta jāprasa rūpīga iepazīstināšana ar attiecīgā apdrošinātāja noteikumiem par konkrēto apdrošināšanas veidu. Jāpārdomā, vai apmierina apdrošinātāja piedāvātais īpašuma novērtēšanas veids, paša riska apjomi. Uzmanīgi jāizlasa apdrošināšanas līguma teksts. Apdrošināšanas atlīdzību varēs saņemt tikai par apdrošināšanas līgumā konkrēti paredzēto gadījumu. Ja, piemēram, būsiet apdrošinājis dzelzceļa transporta kravu gadījumam, kad notiek transportlīdzekļa apgāšanās vai noskriešana no sliedēm, tad gadījumos, ja krava būs bojāta citu iemeslu dēļ, kas nav cēloņsakarīgi saistīti ar tieši šiem apdrošināšanas līgumā paredzētajiem notikumiem, apdrošināšanas atlīdzība izmaksāta netiks.

4.1. Potenciālo apdrošinātāju novērtējums

Lai izvērtētu, kurā apdrošināšanas sabiedrībā SIA "A" varētu apdrošināt finanšu riskus, 4.2. tabulā attēloti Latvijas apdrošinātāju kompāniju dati par finanšu risku apdrošināšanas kompāniju darbības rezultātiem 2019. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu.

Dati par finanšu risku apdrošināšanas kompāniju darbības rezultātiem, EUR

Finanšu risku apdrošināšanas sabiedrība	Parakstītās prēmijas, bruto, EUR		Salīdz. ar iepr. gadu, %
	2018.g.	2019.g.	
If P&C Insurance AS	142 859	149 046	4,3 %
ERGO Insurance SE Latvijas filiāle	84 127 381	91 151 992	8.3%
AAS BALTA	104 722 213	114 330 134	9.2%
AAS „Baltijas Apdrošināšanas Nams”	19 450 981	16 496 229	-15.2%
AAS “BTA Baltic Insurance Company”	207 192 987	222 680 230	7.5%
Compensa Vienna Insurance Group ADB Latvija	22 482 207	25 757 694	14.6%
ADB "Gjensidige" Latvija	11 398 985	11 936 877	4.7%
Seesam Insurance AS Latvija	18 790 730	22 463 313	19.5%
Finanšu risku apdrošināšanas sabiedrība	Izmaksātās atlīdzības, EUR		Salīdz. ar iepr. gadu, %
	2018.g.	2019.g.	
If P&C Insurance AS	88 469	89 832	1.5%
ERGO Insurance SE Latvijas filiāle	46 110 454	49 392 759	7.1%
AAS BALTA	52 078 550	92 609 717	77.8%
AAS „Baltijas Apdrošināšanas Nams”	9 013 269	8 417 828	-6.6%
AAS “BTA Baltic Insurance Company”	117 463 656	138 818 372	18.2%
Compensa Vienna Insurance Group ADB Latvija	5 780 606	11 786 149	103.9%
ADB "Gjensidige" Latvija	5 444 844	6 966 020	27.9%
Seesam Insurance AS Latvija	10 309 140	12 660 121	22.8%

Pēc 4.2. tabulā redzamās informācijas, apdrošināšanas kompāniju līderi parakstītajās prēmijās ir Seesam Insurance AS Latvija, Compensa Vienna Insurance Group ADB Latvija un

AAS BALTA, bet izmaksātajās apdrošināšanas atlīdzībās ir Compensa Vienna Insurance Group ADB Latvija, AAS BALTA un ADB "Gjensidige" Latvija.

SIA "A" varētu samazināt savu finanšu riskus izvēloties šo apdrošināšanas sabiedrību pakalpojumus, jo tās ir pēc 4.2. tabulas analīzes pēc klientu izvēles ir visuzticamākās apdrošināšanas sabiedrības, jo salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, spējušas piesaistīt vēl vairāk klientu.

Apdrošinātāju un apdrošināmo savstarpējās attiecības veidojas uz apdrošināšanas tirgus pamatiem. Apdrošināšanas tirgus ir specifiska preču attiecību sfēra, kur par pirkšanas pārdošanas objektu kalpo apdrošināšanas aizsardzība, jeb citiem vārdiem sakot risks. Kā jebkurā tirgū, arī apdrošināšanas tirgū galvenie atribūti ir pircējs, pārdevējs un pircēja brīva preces izvēle. Pārdevēja lomā uzstājas apdrošinātāji, pircēja lomā – apdrošināmie. Bet apdrošināšanas tirgus ir specifisks, jo preču izvēlē un cenu noteikšanā apdrošinājuma ņēmējs nav viennozīmīgs noteicējs kā citos tirgos. Apdrošināšanas tirgū nevar pilnīgi brīvi izvēlēties, ko pirkt, ko nepirkt (piemēram, OCTA).

Apdrošināšanas atlīdzība apdrošināmam nekādā gadījumā nedrīkst dot lielāku summu, nekā nelaiemes gadījumu dēļ radusies kapitāla vajadzība, t.i. nedrīkst dot peļņu uz apdrošinātās iznīcinātās vai bojātās vērtības rēķina.

4.2. SIA "A" finanšu risku apdrošināšanas analīze

No apdrošināšanas būtības izriet tās nozīme uzņēmējdarbībā. Apdrošinoties uzņēmējam paveras iespēja pārvietot vismaz daļu no sava uzņēmējdarbības riska uz apdrošināšanas sabiedrībām. Pateicoties tam iespējams lielāku daļu no uzņēmuma līdzekļiem ieguldīt tirdzniecībā. Pretējā gadījumā šos līdzekļus vajadzētu glabāt viegli pieejamos rezerves fondos nākotnē iespējamo zaudējumu segšanai. Apdrošināšana nelikvidē risku, bet cenšas nodrošināt finansiālu aizsardzību pret tā sekām. Uzņēmējs, apdrošinot savu mantu pret visādām varbūtējām briesmām, iegūst savam materiālam stāvoklim drošu pamatu. Viņš bez lielām raizēm par savas mantas drošību var nodoties darbam, radot jaunas vērtības, kas pavairo ne tikai

viņa prasmīgo amatu, bet arī nacionālo bagātību. Tai pašā laikā uzņēmējs ar apdrošināšanu panāk arī savos uzņēmumos darbinieku nodrošināšanu ar darbu.

Apdrošinātā uzņēmuma nodegšanai vai uzspridzināšana nozīmē tā bojāeju. Ar apdrošināšanas iestādes saņemto zaudējumu atlīdzības summu agrākais uzņēmumos tiks atjaunots un turpinās pārtraukto darbību, dodot darbiniekiem darbu. Pret īpašnieku, kurš savu mantu apdrošinājis pret iespējamām ļaundarībām, ļaundara atreibība kļūst bezjēdzīga. Ļaundaris, zinādams, ka ar demolēšanu vai citu kaitējumu nevar nodarīt apdrošinātājam iznīcinošu triecienu, mudina atturēties no noziedzīga soļa vairāk nekā gadījumos, kad īpašumi nav apdrošināti.

Apdrošināšanas sabiedrības finanšu risku apdrošināšanas prēmijas nosaka izvērtējot uzņēmuma finansiālos datus.

Analizējot komercsabiedrību finansiālos datus, var novērtēt finanšu risku apdrošināšanas iespējas apdrošināšanas sabiedrībās. Autore, rakstot šo darbu, veikusi apdrošināšanas speciālistu uzklaušīšanu par uzņēmuma finanšu risku apdrošināšanas iespējām izejot no tā, kādi nosacījumi ir katrai no šīm sabiedrībām.

Uzņēmumiem kravu apdrošināšana tiek veikta pēc kravas apdrošināšanas noteikumiem vai pēc Londonas Apdrošinātāju Institūta kravu apdrošināšanas noteikumiem (*Institute Cargo Clauses* (A), (B), (C)). Apdrošināšanas līgums ir spēkā polisē noteiktajā maršrutā (teritorijā). Pusēm vienojoties, krava var būt apdrošināta tranzitglabāšanai noliktavā, ja tās glabāšanas laiks nepārsniedz 60 kalendārās dienas. Apdrošināšanas līgumu noslēdz vienam pārvadājumam vai arī vairākiem pārvadājumiem, norādot polisē līguma darbības termiņu (ne ilgāk par vienu gadu). Apdrošinājuma summa - naudas summa, par kuru tiek apdrošināta krava - var būt vienāda vai, pēc klienta vēlmes, mazāka nekā dokumentāli pierādītā kravas vērtība. Apdrošināšanas maksājuma jeb prēmijas apmēru nosaka atkarībā no apdrošinājuma summas, tarifa likmes un ņemot vērā klientam piedāvātās atlaides apmēru. Tarifa likmes apmērs ir atkarīgs no izvēlēta apdrošināšanas varianta ((A), (B) vai (C)), kravas veida, transporta veida, pārvadāšanas attāluma, virziena un maršruta, apdrošināšanas līguma darbības termiņa u.c. apstākļiem, kas ietekmē apdrošināšanas finansiālā riska pakāpi. Piemēram, apdrošināšanas kompānijas neapdrošina lietotu automašīnu kravu pārvadājumus, tātad šeit jau saskaramies ar problēmu, ka

ne jau visus finanšu riskus apdrošināšanas sabiedrības uzņemas apdrošināt. Ja komercsabiedrība apdrošināšanas kompānijā „BALTA” apdrošina pārtikas kravu vai citu kravu, kurai ir izsniegts sertifikāts, tad apdrošināšanas izmaksas autotransportam būs robežās 0.2% - 2% no apdrošinājuma summas. Piemēram, ja apdrošināmās kravas vērtība ir 20000 eiro, tad apdrošināšanas prēmija sastādīs no 40 līdz 400 eiro par kravu.

Uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšanas prēmiju aprēķina no apdrošinājuma summas, ņemot vērā klienta izvēlētos īpašuma apdrošināšanas riskus, attiecīgo telpu un ēku stāvokli, signalizācijas sistēmu esamību u.tml. Apdrošināšanas atlīdzība tiek aprēķināta par uzņēmējdarbības pārtraukšanas periodu, ņemot vērā ietaupītās izmaksas. Apdrošināšanas atlīdzība var iekļaut arī papildus izmaksas, kas saistītas ar uzņēmējdarbības turpināšanu vai ātrāku atjaunošanu. Apdrošinājuma summa tiek aprēķināta izejot no esošajiem finanšu datiem, ņemot vērā komercsabiedrību attīstības tendences un prognozes.

Ja SIA “A” nolems, ka grib apdrošināt debitoru parādus, tad apdrošināšanas sabiedrība AAS “BALTA” ņems vērā: uzņēmuma debitoru gada pārskatus, finanšu analīzi, likviditātes koeficientu, rentabilitātes koeficientu, aprites rādītājus. Šo rādītāju rezultātā katram kredītējamam uzņēmumam tiek piešķirts apdrošinājuma summas limits. Ja apdrošinātājus neapmierinās komercsabiedrības debitoru finanšu rādītāji, apdrošināšanas kompānija var atteikties apdrošināt šo finanšu risku. Ja pēc apdrošinātāju speciālistu domām finanšu rādītāji būs šaubīgi, tad komercsabiedrībai būs jāmaksā salīdzinoši liela prēmija, jo risks ir paaugstināts. AAS “BALTA” tirdzniecības kredītu (debitoru parādu) tarifs ir 0,6 – 1,2 % no apdrošināto debitoru plānotā gada apgrozījuma. Franšīze (pašrisks) ir 15 – 20 % no apdrošināšanas atlīdzības.

Visas neatmaksātās aizdevuma pamatsummas atmaksa, t. sk. procentu un kredīta apkalpošanas maksājumi, kas aprēķināti uz seku iestāšanās brīdi, ievērojot maksimālo atlīdzības limitu 5000 EUR.

No augstāk minētās informācijas iespējams novērtēt komercsabiedrību finanšu risku apdrošināšanas lietderību un nepieciešamību. Autore iesaka SIA “A” topošos debitorus izvērtēt pašiem un veikt selektēšanu. Lai izvairītos no liela finanšu riska, autors iesaka uzņēmumam pašam veidot uzkrājumus šaubīgiem parādniekiem, tādējādi izvairoties no finansiālā

satricinājuma. Tomēr, gandrīz neiespējami izveidot milzīgus uzkrājumus, lai segtu zaudējumus, kas sasniedz pašu kapitāla apmērus. Šajos gadījumos autore iesaka izmantot apdrošināšanas kompāniju sniegtos pakalpojumus un veikt finanšu riska apdrošināšanu, tādējādi finanšu risks tiek nodots apdrošināšanas sabiedrībai. Ja līgums netiek izpildīts par milzīgu summu, tad daļu no līguma summas segs apdrošinātāji. Šajā gadījumā nevajadzētu skopoties un tomēr veikt finanšu riska apdrošināšanu, jo, ja darījums nebūtu apdrošināts, uzņēmums pazaudētu visu darījuma summu un riskētu ar uzņēmuma bankrotu.

Secinājumi un priekšlikumi

Veicot pieejamo datu, informācijas un citu pieejamo materiālu izpēti un analīzi, autore ir izdarījusi virkni secinājumu un priekšlikumu par apdrošināšanas pakalpojumu tirgu un finanšu risku apdrošināšanas iespējām Latvijā, konkrēti analizējot vienu komercsabiedrību, kuras šajā darbā apzīmēta kā sabiedrības ar ierobežotu atbildību “A”.

1. Katrs uzņēmējdarbības veids jau sākotnēji ir saistīts ar peļņas gūšanas vai ar riska iespēju ciest zaudējumus, kuru rašanos un apjomu precīzi noteikt nav iespējams, bet tā varbūtība ir prognozējama, balstoties uz informāciju par iepriekšējo periodu vai citu salīdzināmu informāciju.

Priekšlikums: Autore uzņēmumam SIA “A” iesaka veikt risku analīzi, tādējādi izvairoties no attiecīgo risku iespējamajiem zaudējumiem tranzītpakalpojumu nozarē, apdrošinot kravas.

2. Noslēdzot apdrošināšanas līgumu, komercsabiedrībām ir iespēja nodot daļu no sava uzņēmējdarbības vai arī citu iespējamo risku apdrošināšanas sabiedrībām.

Priekšlikums: Ņemto vērā to, ka gandrīz neiespējami izveidot milzīgus uzkrājumus, lai segtu zaudējumus, kas sasniedz pašu kapitāla apmērus. Šajos gadījumos autore iesaka izmantot apdrošināšanas kompāniju sniegtos pakalpojumus un veikt finanšu riska apdrošināšanu, tādējādi finanšu risks tiek nodots apdrošināšanas sabiedrībai.

3. Pilnīga varbūtējo zaudējumu segšana izmantojot apdrošināšanas sistēmu, tajā pielietojamos instrumentus un pakalpojumus, uzskatāma par šodienas Latvijas komercsabiedrības praksē optimāli pielietojamu. Praksē visbiežāk jāaprobežojas ar zaudējumu daļēju segšanu.

Priekšlikums: Lai izvairītos no lieliem finansiāliem zaudējumiem, uzņēmumam būtu ieteicams veidot naudas līdzekļu uzkrājumus, lai riska iestāšanās gadījumā uzņēmumam būtu brīvie līdzekļi, ar kuriem segt zaudējumus.

4. SIA "A" finanšu rādītāju analīze rāda, ka uzņēmuma debitoru skaits ir palielinājies, līdz ar to arī to parādi ir palielinājušies. Kredītrisks ir raksturīgs jebkuram uzņēmumam, kurš piegādā preces vai pakalpojumus saskaņā ar atliktā maksājuma nosacījumiem vai izsniedz naudas līdzekļus kredīta veidā

Priekšlikumi: Viens no populārākajiem finanšu riska apdrošināšanas variantiem, ko piedāvā Latvijas apdrošināšanas sabiedrības ir kredītrisku apdrošināšana, autore uzņēmumam iesaka izmantot šo apdrošināšanas piedāvājumu un apdrošināt kredītrisku, lai izvairītos no lieliem naudas līdzekļu zaudējumiem, kuri rastos debitoru saistību neizpildes dēļ.

Bet lai izvairītos no kredītriska, autore iesaka pirms darījuma līguma slēgšanas uzņēmumam pašam veikt atlasī (selektēšanu), kas ļaus noteikt tos uzņēmumus, ar kuriem uzņēmumam nav vēlams slēgt darījumu, tādējādi izvairīties no šaubīgiem debitoriem.

Kā arī uzņēmumam pašam veidot uzkrājumus šaubīgiem parādniekiem, kas tādējādi ļaus izvairīties no finansiāliem satricinājumiem.

5. Uzņēmums SIA "A" nodarbojas ar vairumtirdzniecību un kravu pārvadājumiem ne tikai Latvijas valsts robežās, bet arī pārvadā kravu ārpus valsts robežām.

Priekšlikums: Autore veikusi apdrošināšanas kompāniju piedāvājumus un iesaka iegādāties kravu apdrošināšanas polisi apdrošināšanas kompānijā AAS "BALTA" un īpašuma apdrošināšanas polisi apdrošināšanas kompānijā "Seesam Insurance AS" pēc labākajiem nosacījumiem.

Izmantotā literatūra

1. Apdrošināšanas un pārapirošināšanas likums, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/274969-apdrosinasanas-un-parapirosinasanas-likums> (skatīts 03.02.2020)
2. FKTK, Apdrošināšanas sabiedrības licencēšana, pieejams <https://www.fktk.lv/licencesana/apdrosinasana/apdrosinasanas-sabiedriba/> (skatīts 03.02.2020)
3. FKTK, Pārapirošināšanas licencēšana, pieejams <https://www.fktk.lv/licencesana/apdrosinasana/parapirodrosinasana/> (skatīts 03.02.2020)
4. FKTK Pārapirošināšanas licenču izsniegšanas, atsevišķu pārapirošināšanas sabiedrības darbību reglamentējošo atļauju saņemšanas, dokumentu saskaņošanas un informācijas sniegšanas normatīvie noteikumi, pieejams <https://www.fktk.lv/tiesibu-akti/apdrosinasana/fktk-izdotie-noteikumi-4/parapirodrosinasanas-licencu-izsniegšanas-atsevisku-parapirodrosinasanas-sabiedrības-darbību-reglamentejoso-atļauju-sanemsanas-dokumentu-saskanosanas-un-informācijas-sniegšanas-normatīvie-noteikumi/> (skatīts 03.02.2020)
5. Blends D. *Apdrošināšana: pamatprincipi un prakse*. Rīga: Izdevniecība “Zvaigzne”, 1995.78 lpp.
6. FKTK pielikums par “ Par personas reputācijas izvērtēšanas pamatprincipiem”, pieejams <https://www.fktk.lv/licencesana/apdrosinasana/apdrosinasanas-sabiedriba/> (skatīts 05.02.2020)
7. Sabiedrības integrācijas fonds, Apdrošināšanas pakalpojumu atbilstība sabiedrības interesēm Latvijā, pieejams <https://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/5045/apdrosin%20analize%20PKA.pdf> (skatīts 05.02.2020)
8. Wikipedia, Apdrošināšana, pieejams <https://lv.wikipedia.org/wiki/Apdrošināšana> (skatīts 03.02.2020)
9. Latvijas apdrošinātāju asociācija, Apdrošināšanas veidi, pieejams <https://www.laa.lv/klientiem/apdrosinasanas-veidi/> (skatīts 03.02.2020)
10. Sūniņa-Markēviča K. *Apdrošināšana*. Rīga: Izdevniecība “Junior Achievement”, 2003. 143 lpp

11. Pettere G., Voronova I. *Riski uzņēmējdarbībā un to vadība*. Rīga: Apgāds “Rasa ABC”, 2003.175 lpp.
12. Graudiņa A. *Apdrošināšanas pamati*. Rīga: Apgāds “LU akadēmiskais apgāds”, 2010. 163 lpp.
13. Kārklīšs G. *Uzņēmēji arvien vairāk apzinās apdrošināšanās nozīmi*. Rīga: “Kapitāls” Nr.4, 1999. 70 lpp.
14. Roldugins V. *Kā cīnīties ar riskiem*. Rīga: “Latvijas Ekonomists” Nr.4 (88), 2004. 95 lpp.
15. Sprindžuks M. *Spēja piesaistīt aizdevumu*. Rīga: “Latvijas Ekonomists” Nr.10, 2004. 86 lpp.
16. Krastiņa J. *Transportēšanas pakalpojumi ES teritorijā*. Rīga “Balance” Nr.20, 2005. 30 lpp.
17. FKTK, Kredītrisku apdrošināšanas sabiedrības, pieejams <https://www.fktk.lv/tirgus-dalibnieki/apdrosinasanas-sabiedribas/iedzivibas-apdrosinasanas-sabiedribas/?td=kreditu-apdrosinasana> (skatīts 15.03.2020)
18. FKTK, Dažādu finansiālo zaudējumu apdrošināšanas sabiedrības, pieejams <https://www.fktk.lv/tirgus-dalibnieki/apdrosinasanas-sabiedribas/iedzivibas-apdrosinasanas-sabiedribas/?td=dazadu-finansialo-zaudejumu-apdrosinasana> (skatīts 15.03.2020)
19. FKTK, Galvojumu apdrošināšanas sabiedrības, pieejams <https://www.fktk.lv/tirgus-dalibnieki/apdrosinasanas-sabiedribas/iedzivibas-apdrosinasanas-sabiedribas/?td=galvojumu-apdrosinasana> (skatīts 15.03.2020)
20. Čukste V. *Elektroniskie dokumenti – kā tie palīdzēs mūsu ikdienas darbā*. Rīga: “Latvijas Ekonomists” Nr.4, 2003. 73 lpp.
21. Ozols A. *Valūtas un politiskais risks*. Rīga: “Latvijas Ekonomists” Nr. 9, 2004. 99 lpp.
22. BTA, Risku vadība, pieejams <https://www.bta.lv/userfiles/files/BTA-Baltic-Risku-vadiba-2019-LV-v1.pdf> (skatīts 16.03.2020)
23. SIA “A” finanšu pārskati 2018. - 2019.gads
24. <https://www.laa.lv/klientiem/terminu-skaidrojumi/>
25. FKTK komisijas likums, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/8172-finansu-un-kapitala-tirgus-komisijas-likums> (skatīts 17.03.2020)

26. Latvijas apdrošinātāju asociācija, tirgus dati, pieejams <https://www.laa.lv/tirgus-dati/> (skatīts 06.05.2020)
27. BALTA, darbības rezultāti, pieejams <https://www.balta.lv/lv/par-mums/darbibas-rezultati/publiskais-ceturksna-parskats> (skatīts 06.05.2020)
28. Seesam, finanšu rezultāti, pieejams <https://www.seesam.lv/par-seesam/finansu-rezultati/> (skatīts 06.05.2020)
29. Compensa, finanšu informācija, pieejams <https://www.compensa.lv/finansu-informacija/> (skatīts 06.05.2020)
30. Ergo, Finanšu informācija un maksātspēja, pieejams <https://www.ergo.lv/lv/par-ergo/ergo-latvija-baltija-pasaule> (skatīts 06.05.2020)
31. Baltijas Apdrošināšanas nams, finanšu informācija, pieejams <https://www.ban.lv/kompanija/finansu-informacija/> (skatīts 06.05.2020)
32. BTA, finanšu rādītāji, pieejams <https://www.bta.lv/lv/about/finansu-raditaji> (skatīts 06.05.2020)
33. Gjensidige, finanšu atskaite, pieejams <https://www.gjensidige.lv/par-mums/kompanija/finansu-atskaite> (skatīts 06.05.2020)
34. IF, darbības rezultāti, pieejams <https://www.if.lv/par-if/par-mums/darbibas-rezultati> (skatīts 06.05.2020)

SIA "A" peļņas vai zaudējumu aprēķins (EUR) [23]

Rādītāja nosaukums	2019.gads	2018.gads
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Neto apgrozījums	351483	255473
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	261719	188831
Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)	89764	66642
Pārdošanas izmaksas	59324	31940
Administrācijas izmaksas	9070	8487
Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	9599	692
Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	4145	-
Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	3614	4360
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	14444	3464
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	15994	27803
Ārkārtas izdevumi	-	146
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	15994	27657
Uzņēmuma ienākuma nodoklis par pārskata periodu	4493	6365
Pārējie nodokļi	543	403
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem	10958	20889